БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 ЧЫЛ.
ЯНВАРЬ
25
ВТОРНИК
№ 20 (8788).
Өртээ 2 көп.

СОВЕТ ДЕЛЕГАЦИЯНЫҢ ПРАГАЖЕ ЧОРУПКАНЫ

Совет делегация Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг консультативтиг комитединиң ээлчеглиг чөвүлел хуралының ажылынга киржири-биле январь 24-те Москвадан Прагаже чорупкан. Делегацияның составында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев (делегацияның баштыңы), ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизи К. В. Русаков, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы В. В. Кузнецов кирип турар.

Внуково аэродромга делегацияны эштер Г. И. Воронов, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, Ю. В. Андропов, П. Н. Демичев, И. В. Капитонов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары Н. К. Байбаков, В. Э. Дымшиц, В. А. Кириллин, М. А. Лесечко, В. Н. Новиков, И. Т. Новиков, Л. В. Смирнов, Н. Т. Тихонов, ССРЭ-ниң камгалал министри А. А. Гречко, СЭКП ТК-ның херектер эргелекчизи Г. С. Павлов, СЭКП ТК-ның килдистер эргелекчилериниң бирги оралакчылары О. Б. Рахманин, К. М. Боголюбов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң херектер эргелекчизи М. С. Смиртюков, ССРЭ-ниң хамаатылар ужар чүүл министриниң оралакчызы А. И. Семенков болгаш албаның өске-даа кижилери үдээн.

ЧССР-ниң ССРЭ-де херектеринге түр бүзүреттирген З. Хебен үдээннерниң аразынга база турган.

(СЭТА).

БОТТУГ ПЛАННАР, БЕДИТКЕН ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР

Совет улус тоску беш чылдың ийиги чылынче чогаадыкчы энергия, патриоттуг кадурлуушкун-биле кирип, Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң тургустунганындан бээр 50 чыл оюн өндүр күш-ажылчы алдарның чедиишкиннери-биле демдеглээрин шиитпирлээн. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырар дээш демисел бистиң ажылчы чоннарывыстың амгы үеде ажыл, амыдыралының кол утказы болу берген.

Совет улустуң мурнунга партияның болгаш чазактың салган улуг сорулгаларын чедиишкинниг боттандырарынче, беш чыл планын хуусаа бетинде күүседиринче ажылчы чоннарның чогаадыкчы күжү, кадурлуушкуну улгаткан.

Эрткен чылын бистиң улузувус экономиканың, эртемниң, культураның бүгү адырларынга улуг бурунгаарлаашкынны кылган. Совет күрүнениң экономиктиг, камгалал күчүзү улам быжыккан дээрзин СЭКП ТК-ның ноябрь Пленуму болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң үшкү сессиязы демдеглээн.

Советтер чуртунуң акы-дуңмалышкы улустарының өг-бүлезиниң дең эргелиг кежигүнү Тыва АССР-ниң ажылчылары 1971 чылда улус ажыл-агыйының бүгү адырларының күрүне пландарын күүседир талазы-биле элээн чедиишкиннерлиг болган. Республиканың үлетпүрү продукция бүдүрериниң болгаш сайгарарының чыл планын хуусаа бетинде, декабрь 20-де күүседипкен. 3,9 миллион рубльдиң янзы-бүрү продукциязын пландан ажыр сайгарган. Ол дээрге 14,3 млн. квт-шак электроэнергия, 78 муң тонна хөмүр-даш, 2900 тонна даг-дүгү, 20,9 муң кубометр дилиг материалдары, 18,3 муң эжеш хөм идик болгаш өске-даа продукцияны пландан ажыр бүдүрүп, сайгарганы ол. Үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 1970 чылдың деңнелинден 5,3 хуу бедээн. Ук көргүзүгнү бедиткениниң ниитизи-биле 3,7 млн. рубльдиң продукциязын бүдүрүп үндүрген. Эрткен чылын Кызылдың электри четкизиниң, Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективтери эки ажылдап, пландарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни чедиишкинниг күүсеткен.

Республикада ниити ажыглалдың транспортунуң коллективтери кол-кол көргүзүглер талазы-биле салдынган сорулганы тоску беш чылдың баштайгызында боттандырган. Эрткен чылын республиканың тудугжулары 57,5 млн. рубльдиң кол фондуларын ажыглалга кииргенд. Чөөн Сибирьниң улуг энергиязы Кызыл, Шагаан-Арыг, Чадаана хоорайларда келген. Ол улуг үүлени № 72 мехколоннаның тудугжулары болгаш монтажниктери, Кызылдың электри четкизиниң ажылдакчылары бүдүрген.

Тайбың тургузукчу иштиң баштайгы чылының түңнелдерин үндүрүп тура, В. И. Ленин: **«Тайбың тургузуушкунче кирип тура, ону үзүктел чок уламчылаар дээш бүгү күжүвүстү салыр бис»** деп, бижээн. Бистиң партиявыс болгаш улузувус ленинчи чагыгларны хажык чок боттандырып турар.

1972 чылдың дайынчы программазын СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң үшкү сессиязының шиитпирлеринде тодазы-биле айыткан. Бо чылдың сорулгаларын чедиишкинниг боттандырары дээрге, беш чыл планын күүседиринге чугула базым болур дээрзин ук документилерде онзалап айыткан.

Бистиң республиканың ажылчы чоннарының бо чылгы пландары улуг. Үлетпүр продукциязын бүдүрери 5,7 хуу, автотранспорт-биле чүък сөөртүрү 16,8 хуу көвүдээр. Капитал тудуг база улам хөгжүүр, аңаа 84 млн. рубльди бээри көрдүнген.

Бо чылдың планын күүсединиң бүгү аргалары бисте бар. Москваның болгаш Ленинградтың ажылчы чоннарының үлегерин эдерип, оларның патриоттуг эгелээшкинин деткивишаан, республиканың үлетпүр бүдүрүлгелери, транспорт, тудуг организациялары 1972 чылда бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгылаан.

Чылдың баштайгы хүннеринден-не шалыпчы ажылдаар! Бо дээрге хөй-хөй коллективтерниң социалистиг чарыжының девизи болу берген сөстер-дир. Бо чылдың перспективаларын тодарадып тура, Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйының ыяш белеткелчилери кол кичээңгейни бирги кварталда долу куженнишкин-биле ажылдаарынче угландырган. Пландан ажыр 1000 кубометрден эвээш эвес тудуг ыяжын белеткеп, үндүр сөөртүр, тудугжуларга 2 муң кубометр дилиг материалын немей бээр аргаларны тургузар организас-техниктиг хемчеглерни ыяш белеткекчилери хынамчалыг ажылдап кылган.

Дең-дески, бедик темпилиг ажылдаарының быжыг үндезиннери «Тыва кобальт» комбинатта, Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезинде, Кызылда тудуг материалдарының комбинадында бар.

Чыл эгезинден демниг, дең-дески, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаары, эки эгелээшкинни өчизинге чедирери — бистиң коллективтерниң патриоттуг хүлээлгези. Тудуг организацияларының ажылын мурнакчы бүдүрүлгелерниң деңнелинге чедирери амгы үеде чугула айтырыг болуп турар. Чүге дээрге тудугжулар эрткен чылын планны болгаш социалистиг хүлээлгени күүсетпээн болгай.

Күрүне планы дээрге хоойлу, ону күүседири албан. Ынчалза-даа чамдык бүдүрүлгелер, организациялар хожудап, мурнакчыларны, республиканы аткаар тыртып турарын буруу шаап демдеглевес аргажок. 1971 чылда үлетпүр продукциязын бүдүрериниң база сайгарарының планын дөрт бүдүрүлге күүсетпээн. Терлиг-Хаяның мөңгүн суун бүдүрер коллективи, «Тыва септелге-тудуг» трестиң тудуг материалдарының заводу, Туранның амыдырал хандырылга комбинады күрүне планын долу болгаш ажыр күүседиринге аргаларын ажыглаваан. Ук бүдүрүлгелерниң ажыл-агый удуртукчулары, партия организациялары хожудап турарының чылдагааннарын илередип, оларны чайладырының боттуг хемчеглерин дарый ажылдап кылыр, ооң күүселдезин чедип алыр ужурлуг.

Ниити продукция бүдүрериниң чыл планын 10 бүдүрүлге күүсетпээн. Чижээ, Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң Туранда, Чадаанада септелге-тудуг участоктары, Ак-Довуракта комбинады болгаш «Сельхозтехниканың» Чадаана салбыры бо талазы-биле улуг четпестерлиг болган.

Ак-Довуракта УБК, типография, респотребсоюзтуң үлетпүр комбинады, Кызыл-Мажалыктың түүйбү заводу, Чоннуң амыдырал хандырылгазының дөрт комбинады продукция бүдүрерин 1970 чылдың деңнелинден кудулаткан.

«Тыва тудуг», «Тыва септелге-тудуг», «Тыва суг тудуг» трестерниң коллективтери боттарының социалистиг хүлээлгелерин күүсетпээн. Харылзааның бүдүрүлге эргелелиниң чамдык бүдүрүлгелери база хүлээлгелериниң чугула негелделерин боттандырбаан.

Байдал мындыг турда беш чылдың сорулгаларын шиитпирлээринге шынгыы моондактар тургустунуп келир. Четпестерни шиитпирлиг чайладып, темпини, шынарны бедидер дээш бүдүрүлге коллективтеринге партийжи-организастыг, масса-политиктиг ажылдың деңнелин экижидери чугула. Маңаа чугула рольду партия организацияларының удуртулгазы-биле бүгү хөй-ниити органнар ойнаары билдингир.

Январьның баштайгы неделяларының түңнелинден алырга, үлетпүр база тудуг коллективтеринде чамдык участоктар сула ажылдап турары илдең. Чижээ, эът комбинады, сүт заводу, «Тыва тудуг» трестиң УБК-ызы долу куженнишкин чок ажылдап, бар аргаларны четче ажыглавайн турар.

Бо беш чылда үлетпүр продукциязын өстүрериниң 86 хуузун күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткениниң чедип алыры планнаттынган. Бо көргүзүгнү өстүрериниң пландарын ылап-ла күүсединче кичээңгейни күштелдирери чугула. Партия, профэвилел, комсомол организациялары бо талазы-биле ажылчы чоннарны мобилизастаар хүлээлгелиг. Чүге дээрге эрткен чылын бүдүрүлгелерниң 15,3 хуузу күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын күүсетпээн, а 13 бүдүрүлге ук көргүзүгнү мурнундагы деңнелден кудулаткан.

Бо чылдың социалистиг хүлээлгелеринде кол кичээңгейни бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринче угландырган. Ол дээрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн, продукцияның шынарын бедидериниң, электроэнергияны, одаар чүүлдү, металлды болгаш өске-даа материалдарны камнап алырының негелделери-дир.

Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтери 1972 чылда күрүне планын хуусаа бетинде күүседип, продукция бүдүрериниң хемчээлин күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткениниң күзели-биле өстүрерин шиитпирлээн. Бо чылын 1 млн. 500 муң рубльдиң продукциязын пландан ажыр бүдүрер болгаш сайгарар сорулга тургустунган. Ол дээрге үлетпүрнүң кол адырларының продукциязы болур.

Социалистиг хүлээлгеде көрдүнгени болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн эрткен чылын чедип алган деңнелден 8 хуу бедидери көрдүнген. Камналга чурумун күштелдирер, транспортту ажыктыг ажылдадыр, чартыкчы саналдарны шиңгээдир, техниктиг дептиилгени дүргедедир чергелиг сорулгаларны социалистиг хүлээлгелерде онзалап демдеглээн.

Беш чылдың ийиги чылында ажыглалга кирер объектилер хөй. Кызылда эмнелге комплекизи, политехникум, 110 муң дөрбелчин метр хемчээлдиг чуртталга шөлү, 1520 уруг өөренир школалар, 1230 уругга ясли-садтар, 1300 олуттуг клубтар болгаш өске-даа.

Ону боттандырар төлээде тудугга капитал салыышкыннарын мөөңнээр, эптеп салыр кезектерни хөйнү ажыглаар чергелиг чугула хемчеглерни боттандырар херек. Чарыгдалдарны эвээжедип, тудугнуң аңгы-аңгы участоктарының аразында харылзааны ажыл херекчи байдалга тургузуп, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң аргаларын долу ажыглаары негеттинип турар.

Эрткен неделяларда көөрге, чамдык тудуг организациялары социалистиг хүлээлгелерни алза-даа, ооң күүселдезин хандырар организастыг ажылдарны чорутпайн турарының фактылары бар. Ам үеде политехникумнуң, эмнелге комплекизиниң болгаш өске-даа объектилерниң тудуунда ажылдың темпизи сула. Ажыл шагын чөп ажыглап, дең-дески ажылдаарын чедип алыры онза чугула.

Чер-черде партия организациялары ажыл-агыйны удуртурун сайзырангайжыдып, кадрларның харысалгазын бедидер, мурнакчы коллективтерниң дуржулгазын өөренип, анализтээр, түңнээр болгаш өскелерге нептередир хемчеглерни алыр ужурлуг. Аңаа улуг рольду ёзулуг дээштиг социалистиг чарыш ойнаар апаар. Коллектив бүрүзү бүдүрүмчелиг, үре-түңнелдиг, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаарын беш чылдың сорулгалары негеп турар.

Г. ДОЛГОПОЛОВ,
СЭКП Тыва обкомунуң үлетпүр болгаш транспорт килдизиниң эргелекчизи.

ЧУРТТУҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМНАРЫ

1971 ЧЫЛДА ССРЭ-НИҢ УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙЫН ХӨГЖҮДЕРИНИҢ КҮРҮНЕ ПЛАНЫНЫҢ КҮҮСЕЛДЕЗИНИҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп статистика эргелели 1971 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының күүселдезиниң түңнелдерин үндүрген.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, тоску беш чылдың бирги чылының планын чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарышты калбарткаш, 1971 чылда чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип алган деп ССРЭ-ниң ТСЭ-ниң дыңнадыында чугаалаан. Чыл планының кол даалгалары күүсеттинген, а элээн көргүзүглер талазы-биле план хуусаа бетинде күүсеттинген.

Хереглелге болгаш чыылдага ажыглаар национал орулганың немелде өзүлдези 6 хуу болган. Бо немелде өзүлдениң бештиң дөрт кезиинден ажыы күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткениниң күзели-биле алган. 1971 чылда улустуң чаагай амыдыралын бедидер талазы-биле айыткан хемчеглерни боттандырган.

Эрткен чылда улус ажыл-агыйының хөгжүлдезин дараазында кол көргүзүглер айтып турар: хереглелге болгаш чыылдага ажыглаан национал орулга 1970 чылга хамаарыштыр алырга 106 хуу болган; үлетпүр продукциязы 107,8 хуу, ооң иштинде «А» бөлүк 107,7 хуу болгаш «Б» бөлүк 107,9 хуу болган; кодээ ажыл-агый продукциязы — 100 хуу, кол фондуларны ажыглалга кииргени — 105 хуу; капитал салыышкыннар — 107 хуу; транспорттуң бүгү хевирлериниң чүък эргилдези — 106,5 хуу; ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның саны — 102,8 хуу; күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү: үлетпүрде — 106,3 хуу, колхозтарда болгаш совхозтарда — 102 хуу, тудугда—105 хуу, демир-орук транспортунда — 104,5 хуу;

Улус ажыл-агыйында арыг орулга (деңнештирген өртектерни ёзугаар алырга) —109,5 хуу; улус ажыл-агыйында ажыл төлевириниң фондузу — 106 хуу; хереглелдиң ниитилел фондулары— 107,4 хуу; ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ортумак акша ажыл төлевири — 103,3 хуу; колхозчуларның күш-ажыл төлевири — 103 хуу; чоннуң кижи санынга онааштыр боттуг орулгалары — 104,5 хуу; үүрмектеп садар бараан саарылгазы — 107 хуу; чонга амыдырал ачы-дуза чедиргени —112 хуу; чуртталга бажыңнарын ажыглалга кииргени — 102 хуу; даштыкы садыгның саарылгазы — 106 хуу.

Продукцияны сайгарарының болгаш чугула кылыгларның хөй нуруузун бүдүрериниң чыл планы ажыр күүсеттинген. Продукция бүдүрериниң немелде өзүлдезин планга 6,9 хуу көрген турган болза, херек кырында 7,8 хуу болган.

Хөмүр-даш, газ тывыжының, электроэнергияның, пластиктиг массаларны болгаш синтезтээн чуктарны, автодугуйларны, автомашиналарны, приборларны, автоматчыдылганың болгаш саналга техниказының чепсек-херекселдерин, цементини, саазынны, эът, чалаң сүт продукциязын бүдүрериниң, культура-амыдырал болгаш ажыл-агый бараанналарын бүдүрериниң, үлетпүр продукциязының өске-даа элээн хевирлерин бүдүрериниң ниити хемчээлиниң талазы-биле чыл планы хуусаа бетинде күүсеттинген.

1971 чылдың планын чедиишкинниг күүседир талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни алган бүдүрүлгелер пландан ажыр 8 миллиард хире рубль түңнүг продукцияны бүдүрген болгаш сайгарган.

Үлетпүрнүң тус-тус адырларының продукциязы 1970 чылдыы-биле деңнээрге мынчаар көвүдээн: электроэнергетика — 8 хуу, одаар чүүл үлетпүрү— 6 хуу, химия болгаш нефтехимия үлетпүрү— 11 хуу, машина тудуушкуну болгаш металл ажылдап кылыышкыны — 11 хуу, ыяш, ыяш ажылдап кылыр болгаш целлюлоза-саазын үлетпүрү — 6 хуу, тудуг материалдар үлетпүрү — 8 хуу, чиик үлетпүр — 7 хуу, аъш-чем үлетпүрү — 5 хуу, культура-амыдырал ужур-дузалыг болгаш ажыл-агый бараанналарын бүдүрери — 11 хуу.

Бүгү ниити-эвилел болгаш эвилел-республика үлетпүр министерстволары база бүгү эвилелдешкен республикалар чыл планын ажыр күүсеткен.

Чуртта ниитизи-биле продукцияның чугула хевирлерин бүдүргенин дараазында саннар айтып турар: 1971 чылда 800 миллиард киловатт-шак электроэнергияны, 372 миллион тонна нефтини, 212 миллиард кубометр газты, 641 миллион тонна хөмүр-дашты, 89,3 миллион тонна шойну, 121 миллион тонна каңны, 95,8 миллион тонна прокатты, 1999 миллион метр (13,4 миллион тонна) каң хоорзаларны, 203 миллион тонна демир рудазын, 61,4 миллион тонна минералдыг чемиштидилгелерни (чаңгыс аай единицалар-биле), 12775 муң тонна күгүр кислотазын, 1862 тонна пластиктиг массаларны болгаш синтезтээн чуктарны, 676 муң тонна химия волокноларын, 36,2 миллион санныг автодугуйларны бүдүрген.

1971 чылда бүдүрүп үндүргени: турбиналар — 16,8 миллион киловатт ниити күчүлүг, турбиналар генераторлары — 13,4 миллион киловатт, түр токтуң электрошимчедикчилери — 38,8 миллион киловатт, металл кестирер станоктар — 205 муң санныг (1053 миллион рубль), дарган-пресс машиналар — 42,3 муң санныг (273 миллион рубль), автомобильдер — 1142,7 муң санныг, тракторлар — 472 муң санныг, кодээ ажыл-агый машиналары — каттышкаш 2333 миллион рубль, тараа ажаар комбайннар — 102 муң санныг.

Хөвең-саазын пөстерни бүдүргени — 6397 миллион дөрбелчин метр, дүк пөстерни — 675 миллион дөрбелчин метр, хендирден кылган пөстерни— 760 миллион дөрбелчин метр, торгу пөстерни — 1190 миллион дөрбелчин метр, даараныр кылыглары — 17 миллиард рубль. Хөм идиктер 679 миллион эжеш.

Эътти — 13,1 миллион тоннаны, колбаса кылыгларын — 2,4 миллион тоннаны, балыктан аъш-чем продукциязын — 2,2 миллиард рубльге, мал саржаан — 1022 муң тонна, сүтче шилчидерге чалаң сүт продукциязын — 20 миллион тоннаны, быштак болгаш сүттен кылган өске-даа чемнерни — 466 муң тоннаны, хоюг чигирни — 9 миллион тоннаны, үнүш үзүн — 2,9 миллион тоннаны, кондитер бараанналарын —2,9 миллион тоннаны бүдүрүп үндүрген. 42,1 миллион шакты, шаажаң-фаянс саваларны — 652 миллион кезекти, радиоприёмниктер болгаш радиолаларны — 8,8 миллион кезекти, телевизорну — 5,8 миллион кезекти, соодукчуларны — 4,6 миллионну, хеп чуур машинаны — 4,1 миллионну, мотоциклди болгаш мотороллерни — 872 муңну, чадаг тергелерни болгаш моторлуг чадаг тергелерни — 4,5 миллионну, мебельди — 3,1 миллиард рубльге бүдүрүп үндүрген.

Эрткен чылга деңнээрге, электроэнергияны оон 59 миллиард киловатт-шак хөйнү, нефтини 23 миллион тоннаны, газты — 14 миллиард кубометрни, хөмүр-дашты—17 миллион тоннаны, шойну —3,3 миллион тоннаны, каңны — 4,8 миллион тоннаны, кара металлдар прокадын—3,3 миллион тоннаны, каң хоорзаларны— 82 миллион метрни, минералдыг чемиштидилгени — 6 миллион тоннаны, приборларны, автоматчыдылга болгаш саналга техниказының херекселдерин 517 миллион рубльге хөйнү бүдүрүп үндүрген дугайын ССРЭ-ниң Төп Статистика Эргелелиниң дыңнадыында чугаалап турар. Өңнүг болгаш ховар металлдар, нефть-химия продуктулары бүдүрери, нефть болбаазырадылгазы болгаш өске-даа хевирниң продукциязын кылып үндүрери көвүдээн.

1970 чылдыы-биле деңнээрге, чоннуң хереглел бараанналарын: бүгү хевирниң пөс-таавызын— 390 миллион дөрбелчин метрни, дааранылга кылыгларын— барык 1 миллиард рубльге, иштики болгаш даштыкы хеп даараар трикотажты— 38 миллион кезекти, мал саржаан — 59 миллион тоннаны, үнүш үзүн — 163 муң тоннаны, консерваларны — 587 миллион лаазаны, шаажаң-фаянс саваларны — 66 миллион кезекти, радиоприёмниктерни болгаш радиолаларны — 979 муң кезекти, соодукчуларны — 417 муңну, мебельди — 257 миллион рубльге хөйнү бүдүрүп үндүрген.

Бүдүрүлге черлериниң техника-экономиктиг көргүзүглери экижээн.

Үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 5,9 хуу бедидерин көрген турган, ол херек кырында 6,3 хуу бедээн боор турар. Ол ышкаш орулга алыр план база күүсеттинген. Продукцияның бот-үнезиниң кудулаарының болгаш орулга хемчээлиниң улгатканының түңнелинде бүдүрүлгелерниң ниитики чыылдазы көвүдээн.

Эң чугула казымал байлактарның илередип тыпкан курлавырлары улгаткан.

Үлетпүр ниитизи-биле чыл планын күүсеткен-даа болза, чамдык бүдүрүлге черлери пландарын күүсетпээн.

Эрткен чылын янзы-бүрү хевирлерниң 4 муң кезек чаа машиналарын, дериг-херекселдерни, аппараттарны болгаш приборларны кылып үндүрген. Амгы үениң техниктиг негелделеринге дүгжүп турар 3 муң хире хевирниң чаа кылыгларын шиңгээткеш, калбаа-биле бүдүрүп үндүрүп эгелээн; ол ышкаш бир муң ажыг янзы-бүрү аттыг эргижирээн продукцияны бүдүрүп үндүрерин соксаткан.

Чыл дургузунда үлетпүрнүң бүдүрүлгелеринге 9 муң хире механизастаттынган шууштурулга шугумнарын болгаш 1,5 муң ажыг автоматчыттынган шугумнарны тургускан, комплекстиг механизастаашкынче болгаш автоматчыдылгаже 4 муң ажыг участоктарны, цехтерни, бүдүрүлге черлерин шилчиткен.

Улус ажыл-агыйынга 3,6 миллион хире чогаадылгаларны болгаш чаартыкчы саналдарны ажыглалга кииргени, ынчангаш саналга-биле алырга, ол чыл дургузунда 3 миллиард ажыг рубль камналганы бээр аргалыг.

1971 чылда кодээ ажыл-агыйының продукциязының ниити хемчээли 87 миллиард хире рубль болганын ССРЭ-ниң ТСЭ-зиниң дыңнадыында база айтып турар. Ол түң мурнундагы беш чылда бүдүрүлгениң чылда ортумак деңнелин 8 хуу ажып турар болгаш дүжүттүг дээн 1970 чылдың деңнелинге дүгжүп турар. Ооң-биле кады мал ажылының продукциязы 3 хуу улгаткан, а чурттуң чамдык районнарынга агаар-бойдустуң байдалы таарымча чок болганы-биле чер ажылының пропродукциязы 1970 чылдыынга деңнээрге элээн эвээжээн.

Эрткен чылын тарааның ниити чыылдазы 181 миллион тонна болган. Рис бүдүрери 1,4 миллион тонна болган, ол болза 1970 чылдаазындан 11 хуу хөй ийикпе эрткен беш чылдыынга деңнээрге, оон ортумаа-биле 41 хуу хөй боор турар.

Чурттуң хөвеңчилери 7 миллион тонна ажыг чиг хөвеңни ажаап алгаш, улуг чедиишкинниг болган.

Чигир свеклазының ниити чыылдазы 72,1 миллион тонна, тарымал тоорук — 5,7 миллион тонна, картофель —92,3 миллион тонна, ногаалар — 20 миллион тонна болган.

Мал ажылы база улам ыңай хөгжээн.

Мал болгаш куш садарының улус ажыл-агый планы ажыр күүсеттинген. Колхозтардан болгаш совхозтардан садып ап турар мыйыстыг бода малдың ортумак деңзизи улгаткан. Ол ышкаш куш чүүргазы садар план база ажыр күүсеттинген. Сүттү пландан ажыр садар талазы-биле план чедир күүсеттинмээн.

Ажылдың бүгү комплекизиниң талазы-биле кодээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге күрүнениң болгаш колхозтарның капитал салыышкыны 21 миллиард рубль ажыг болган болгаш 1970 чылга деңнээрге 10 хуу көвүдээн.

Кодээ ажыл-агыйының материал-техниктиг баазазын улам ыңай быжыглаары уламчылап турган. Техниканың эң чугула хевирлерин болгаш минералдыг чемиштидилгелерни бээриниң чыл планы күүсеттинген.

Бүгү хевирниң транспортунуң чүък сөөртүлгези 4,1 триллион тонна-километр болган болгаш 1970 чыл-биле деңнээрге 6,5 хуу көвүдээн.

Эрткен чылын улус ажыл-агыйынга кол фондуларны 82 миллиард рубль хире өртектиг кылдыр ажыглалга кииргени, азы 1970 чылдыындан 5 хуу хөй болган.

Күрүнениң капитал салыышкынының 1971 чылда доктаадыынган планы күүсеттинген.

1971 чылда күрүнениң чаа, улуг 400 хире үлетпүр бүдүрүлгелери база ажылдап турган бүдүрүлгелерге хөй санныг чаа цехтер болгаш бүдүрүлгелер ажыглалга кирген.

Чиик, аъш-чем болгаш эът үлетпүрлериниң күчүзү дыка көвүдээн. Шаажаң-фаянс кылыгларын бүдүрер талазы-биле күчүлерни ажыглалга кииреринин чыл планы хуусаа бетинде күүсеттинген.

Кодээ ажыл-агыйга күрүнениң болгаш колхозтарның акша-хөреңгизиниң күзели-биле 4 миллион мыйыстыг бода мал кирер, 5 миллион хаван болгаш 6 миллион ажыг хой кирер кажааларны, 31 миллион кушту ажаап тудар кажааларны ажыглалга кииргени.

Хаван эдин, инек эъдин болгаш сүттүг үлетпүрге үндезилеп бүдүрер талазы-биле күрүнениң, колхозтарның болгаш колхозтар аразының мал ажылының талазы-биле улуг комплекстерин тударын 1971 чылда эгелээн. Москва областа «Вороново» дээр эң улуг комплекстиң бирги ээлчээн ажыглалга кииргени.

Суггаттыг чаа 400 муң гектар ажыг черни ажыглалга кииргени, тулаалыг болгаш

(Төнчүзү 3-кү арында).

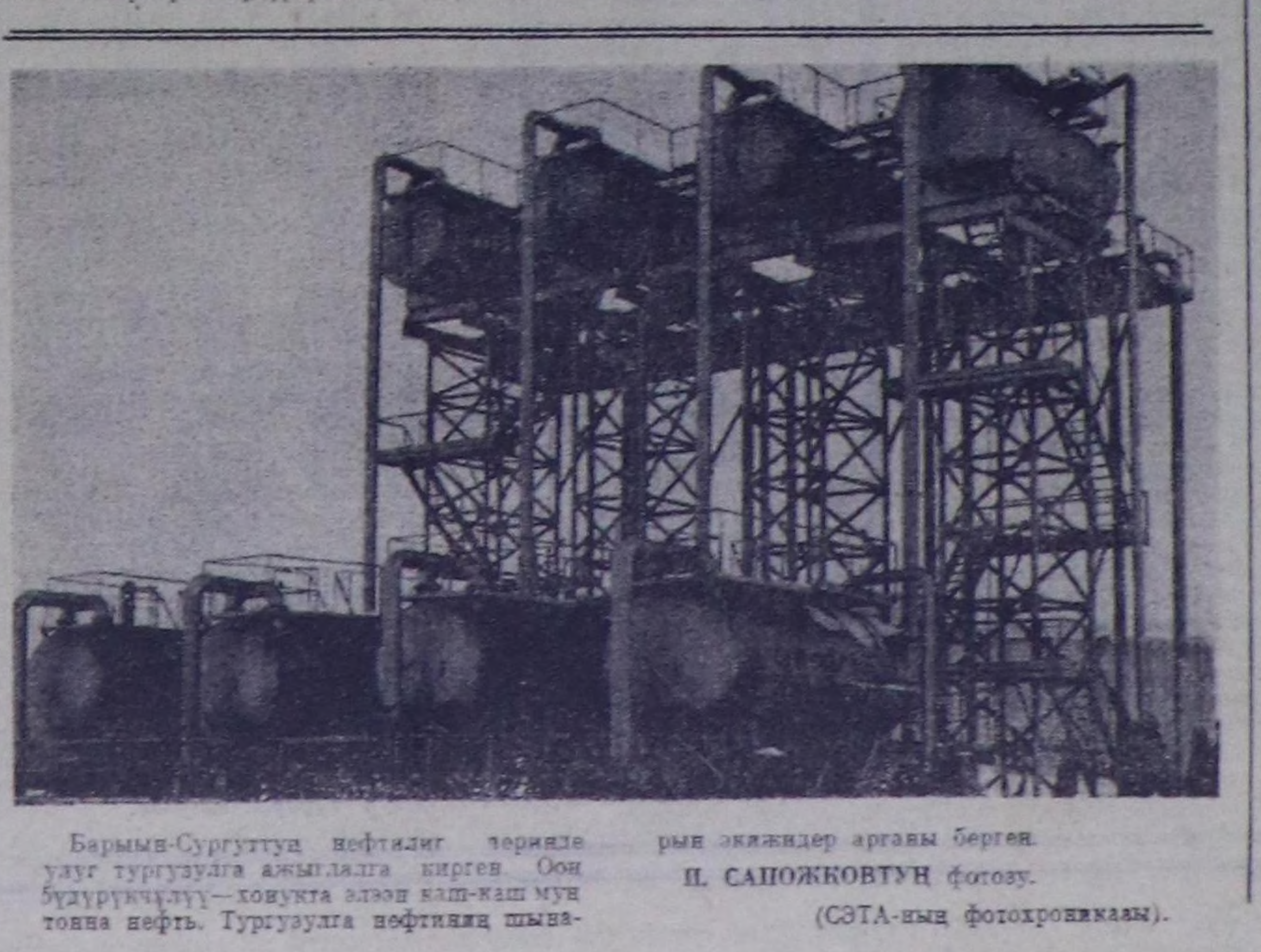

Барын-Сургуттуң нефтилиг черинде улуг тургузугла ажыглалга кирген. Ооң бүдүрүкчүлүү — хонукта эдээ каш-каш муң тонна нефть. Тургузугла нефтини шыварып эккээр арганы берген.

П. САПОЖКОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

А. А. ГРОМЫКО ЯПОНИЯЖЕ ҮНҮПКЕН

Япон чазактың чалаанын ёзугаар албанның аян-чоруун кылып база совет-япон харылзааларның айтырыгларының, а ол ышкаш ийи талага сонуургалдыг делегей айтырыгларының талазы-биле ээлчеглиг сүмележилгелерни эрттирери-биле ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко Москвадан Токиоже ужудуп үнүпкен.

Внуково аэродромга үдээннерниң аразында Японияның Совет Эвилелинде элчини Т. Хасэгава база турган.

(СЭТА).

Кадарчының ажыл-ижи

Самбил Баажайны «Мөрен» колхозунда улуг, биче чон шуптузу хүндүлээрлер. Ол колхозтуң № 1 хойжу бригадазында ам 6 чыл улаштыр кадарчылап келген.

Хойжунуң коданында 322 төрүүр хой бар. Олар ам удавас төрүп эгелээр. Амгы үеде чаш хураганнарны онча менди камгалап алыр дээш белеткел ажылы доозулган. Самбил Дунгаанович чемге, сугга 4 оңгачаларны белеткээн болгаш өске-даа үүрмек чүүлдерни белеткээн. Хойжунуң чедиишкининде чажыттар чок. Ол кышка белеткелди эрте-ле чорудуп эгелээр. Чазын кыштагдан көшпейн тургаш, кажааларның үүрмек септелгелери: иштин, даштын септээр, кырынче өдек, довурак үндүрер, өдекти кургадыры-биле каш кезек черлерге бөлүп оваалаар. Келир кыжын оттулар ыяжын безин кыштаанче сөөртүп чедирип алыр.

Кажааларны чайын, күзүн дезинфекциялаарынга, хой малдың чуулдазын, кыргылдазын чогуур үезинде организастаарынга, тарып бообзадылганы шынарлыг чорударынга хойжунуң сагыш салыышкыны, улуг хуузу база улуг салдарны чедирер. Харысалганы, негелдени күштелдирери чедиишкиннерниң үнер дөзү дээрзин коммунист кадарчы С. Баажай эки билир.

Чоокта чаа болуп эрткен бригада хуралынга С. Баажай бедиткен хүлээлгени алган. Ол төрүүр 100 хойдан 109 хураганны алыр, хой бүрүзүнден 2.6 кг дүктү кыргыыр, 10 тонна өдекти бөлүп кургадыр, 10 тонна сиген белеткээр сорулганы салган. № 1 хойжу бригаданың мурнакчы хойжузу Шимээ Соянны чарышка кыйгырган. С. Баажай чүгле мурнакчы хойжу эвес, ол идекпейлиг хөй-ниитичи. Ол СЭКП Эрзин райкомунуң кежигүнү. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң, СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң 3-кү сессиязының материалдарын № 1 хой бригадазында малчыннарга эш Баажай таныштырып, тайылбырлап берген.

Н. ДАКАА.

РАДИО БАЖЫҢЫ АЖЫГЛАЛДА КИРГЕН

Дүүн республика найысылалы Кызылда ийи каът радио Бажыңы ажыглалда кирген. Ол радио дамчыдылгазының ажылдакчыларының ажылдаарынга таарымчалыг кабинеттерлиг, үн болгаш концерт бижидер, дамчыдар амгы үениң радио техниказы-биле хандыртынган студияларлыг.

Радио Бажыңы ажыглалга кирген сөөлүнде дамчыдылгаларның дыңналырының шынары мурнукузундан ыракта экижиир.

Тываның радио дамчыдылгазының ажылдакчылары дүүн чаа Бажыңынче көшкеш, ында ажылдап эгелээннер.

Шалыпчы күш-ажылды, мергежилди—беш чылга

(ВЛКСМ-ниң XVIII хоорай конференциязындан).

Эрткен пятницада Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга комсомолдуң хоорай конференциязы болуп эрткен дээрзин дыңнаткан болгай. Аңаа найысылалдың 7 муң ажыг комсомолунуң делегаттары: аныяк ажылчыннар, тудугжулар, специалистер болгаш хойжулар, саанчылар, тараажылар база студентилер, сургуулдар, өөреникчилер, Совет Армияның төлээлекчилери болгаш өске-даа мергежилдиң кижилери киришкен.

«СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырып турарының болгаш аныяктарның коммунистиг кижизидилгезин улам ыңай экижидер сорулгаларның дугайында» аңаа илеткел кылган ВЛКСМ хоорkомунуң бирги секретары **Т. Салчак** болгаш санал берген делегаттар найысылал комсомолунуң отчёттуг үеде чоруткан ажыл-херээн түңнеп, хандыр анализти кылган болгаш кол кичээнгейни чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, моон соңгааргы сорулгаларже угландырган.

— Эрткен чылын СЭКП-ниң XXIV съездизиниң болуп эрткени — бистиң отчёттуг үевиске тоогулуг улуг болуушкун болган — деп, илеткелдиң эгезинге эш Салчак чугаалааш, мынчаар уламчылаан — съезд чурттуң улус ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдериниң канчаар-даа аажок улуг программазын айытпышаан, ооң-биле кады ленинчи комсомолдуң, совет аныяктарның мурнунда турар чаа-чаа сорулгаларны тодараткан. Съездиниң шиитпирлери комсомолдуң ажыл-чорудулгазынга удуртулга болдурар программа болу берген.

Бир эвес ВЛКСМ хоорkому ол съездиниң мурнуу чарыында тудуг, транспорт, бүдүрүлге база ачы-дуза чедирер коллективтерде аныяктар ортузунга «Шалыпчы күш-ажылды — СЭКП-ниң XXIV съездизинге» деп күш-ажылчы эстафетаны чоруткан болза, ам «Аныяк өскенниң шалыпчы күш-ажылын, мергежилин болгаш дилеп тывыышкынын беш чылды күүседиринче!» деп лозуң-биле чарышты калбартып, ону үре-түңнелдиг кылдыр организастап турар.

Бо талазы-биле ажылды аэропортта, № 14 механизация эргелелинде, № 1 АТБ-де, Дааранылга комбинадында, 48-ки тудуг эргелелинде, Кызыл-садыгда болгаш коллективтерде комсомол организацияларны билдилиг башкарып турарын илеткелчи болгаш санал берген делегаттар **Г. Бухтуева** (Кызыл-садыгда), **П. Ремнев** (аэропортта), ооң-даа өскелер демдеглээн. Маңаа ону бадыткаары-биле чамдык чижектерни көрээли: Дааранылга комбинадында ажылчыннарның барык-ла чартык кезии аныяктар. Мында комсомол организациязы парторганизацияның удуртулгазы-биле оларның күжүн планныг сорулгаларны күүседиринче мобилизастаар талазы-биле шудургу ажылды чорудуп келген. Мында аныяк ажылчын бүрүзү «Коммунизмге өөренир» деп хууда план-биле социалистиг хүлээлгени алган. Ылаңгыя Таня Баранова, Таня Помилова, Надя Афанасьева болгаш ай планын 125—130 хуу күүседип турар өске-даа комсомолчулар эвээш эвес. Коллективте коммунистиг күш-ажылдың 168 шалыпчызының 45 хуузу комсомолчулар болгаш аныяктар. Бүдүрүлгеде «Комсомолчу прожектор» курлавырны дилеп тывар, ажылдаар черлерни арыг-шевер тургузар талазы-биле доктаамал ажылдап, продукцияның шынарын, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынга холбашкан рейдилерни чорудуп турар.

Күш-ажылга болгаш өөредилгеге чедиишкиннери дээш № 14 механизация эргелелинде комсомол организациязы ВЛКСМ ТК-ның тураскаалдыг вымпели, а аэропортта комсомол организациязы ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

СЭКП-ниң XXIV болгаш комсомолдуң XVI съездилериниң шиитпирлерин күүседир дээш хоорайда комсомол организацияларының, тус-тус аныяктарның аразында «Эң эки аныяк ажылчын» деп ат дээш чарыжы калбарган. Ында амгы үеде комсомолчу-аныяктарның 32 бригадазы, чүс-чүс комсомолчулар болгаш аныяктар хаара туттунган. Олардан № 1 АТБ-де Валерий Улановтуң, 48-ки тудуг эргелелинде Екатерина Краснобаеваның, Кызыл-садыгда Вера Корипенконуң бригадалары бүдүрүлгечи бедик түңнелдерни чедип ап, боттарының шудургу ажылы-биле сурагжып турар.

Ооң-биле чергелештир илеткелден-даа, чамдык саналдардан-даа ап көөрге пиво, алгы заводтарында, эът комбинадында, «Кызыл тудуг», «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелелдеринде, № 3 АТБ-де болгаш өске-даа коллективтерде комсомолчуларның болгаш аныяктарның күжүн бүдүрүлгениң планныг даалгаларын күүседиринче кошкак мобилизастап, социалистиг чарышты дээштиг, үре-түңнелдиг кылдыр организастап шыдавааның эскерип каар. Ылаңгыя № 3 АТБ-де комсомол организациязы (секретары турган коммунист эш В. Вержбицкий) бо айтырыгже сагыш салбайн турарындан, чарыштың түңнелин чогуур үезинде үндүрбейн турган болгаш техниктиг өөредилгени организаставайн турар, кадрларның ажылдан үнер, кирер чоруу эвээжевээн, комсомолчуларның саны өспээн. Аныяктарның политиктиг өөредилгези, спорт-массалыг ажылдар чоруттунмайн турар. Ындыг байдалды билип тура-ла ында партия организациязы, ВЛКСМ хоорkому-даа дээштиг хемчеглерни албаан.

Ол дег байдал пассажирлер АТБ-зинде, Столоваялар болгаш ресторавнар трезинде болгаш өске-даа коллективтерде комсомол организацияларында бар.

Аныяк өскенниң ажыл-херээниң, кижизидилгезиниң айтырыгларынче бүдүрүлге, ажыл-агый коллективтериниң удуртукчулары, партия организациялары доктаамал кичээнгей салыр ужурлуг деп партия айтып турар. Конференцияга айыттынган фактылардан, чижектерден алырга бо талазы-биле четпестер бар. «Тыва тудуг» трезинден келген делегат **Л. Кудрявцева**, хлеб заводунуң делегады **Л. Прошкова**, ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары **А. Ромашов** болгаш өске-даа эштер айтырыгның бо талазынче улуг кичээнгейни угландырган.

«Тыва тудуг» трезиниң чамдык тудуг организацияларында, хлеб заводунда аныяк ажылчыннарның ажылдан үнер, кирер чоруу ам-даа хөй, арагалаар, чурум үрээр чоруктар бар. Оларның мергежилин бедидер, өөредилгезин экижидер талазы-биле дээштиг хемчеглерни ВЛКСМ хоорkому, комсомол организациялары алыр ужурлуг.

Кызыл хоорайга хамааржыр совхозтарның болгаш ыраккы «Тере-Хөл» колхозтуң аныяктары тоску беш чылдың кедээ ажыл-агый талазы-биле салган сорулгаларын күүседиринге улуг үлүүн киирип турары чугаажок. Ынчалзажок, конференцияга ол дугайында чугаа кончуг эвээш болганы, ол ышкаш оларның төлээлекчилеринден чаңгыс-ла кижи санал бергени четпес. ВЛКСМ хоорkому бо айтырыгже болур-чогуур кичээнгейни салбааның бир чижээ ында. Ылаңгыя «Сукпак» совхозта партия организациязы болгаш ВЛКСМ хоорkому ында комсомол организациязынче кончуг кошкак сагыш салганындан ооң дайынчы шинээзи, организакчы болгаш кижизидикчи ажылының деңнели чавыс болуп артышаан.

Коммунистиг идейлиг чорукка, бистиң совет Төрээн чуртувуска бердингениниң ёзузунга, интернационализмниң ёзузунга аныяктарны кижизидери, бистиң ниитилелдиң норма-чижектерин болгаш угаан-бодал эртинелерин идепкейлиг пропагандалаары комсомолдуң кол сорулгазы болуп келген болгаш болуп артар-даа дээрзин XXIV съездиге айыткан. Конференцияга болган илеткелге болгаш ооң киржикчилериниң саналдарынга ол айтырыглар улуг черни ээлээн.

«Ленинниң болгаш партияның херээнге шынчы бис» база «СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга» деп Ленинчи зачёттарның үезинде 8000 оолдар, кыстар В. И. Лениннин 2—3 хире ажылдарын, СЭКП-ниң XXIV болгаш ВЛКСМ-ниң XVI съездилериниң документилерин болгаш партияның эң чугула өске-даа документилерин өөренген.

Эртем-билиглерниң эртинезин шиңгээдип алыр дээш аныяктарның чүткүлүн, эки өөредилге, үлегерлиг сагылга-чурум дээш демиселин хоорайда дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринде, школаларда комсомол организациялары болгаш ВЛКСМ хоорkому канчаар удуртуп-башкарып турарының хөй-хөй чижектерин конференцияга көргүскен. Бо айтырыгларны шиитпирлеп турарында четпестерни, ону чайладырының оруктарын илеткелчи-даа, санал берген делегаттар чөптүг-биле айыткан. Чыл санында-ла хөй-хөй аныяктар политчырыдыышкынның системазынга хаара туттунмайн артып каар, өөредилге черлеринде болгаш школаларда багай демдектиг студентилерниң, өөреникчилерниң саны ам-даа хөй. Ажылчын аныяктарның школазынче кичээнгей дыка кошкак, чүгле 1970—71 өөредилге чылында янзы-бүрү чылдагаан-биле 195 аныяк кижилер өөредилгезин каггаш чоруткан. Ооң чылдагааның даараазында саналдан көрүп болур.

— ВЛКСМ хоорkому болгаш ооң секретарьлары бистиң школаның ажылын барык-ла сонуургавайн турар—деп, ажылчын аныяктар школазының директору эш **В. Клюшин** хомудап чугаалаан. Ооң чугаазы-биле алырга хоорайга харылзаа АТБ-зиндеп, автосептелге заводундан, эът комбинадындан, тудуг организацияларындан ол школада аныяктар кончуг эвээш. А ол коллективтерниң удуртукчулары, партия организациялары бо фактылар бичии-даа дүвүретпейн турар.

Аныяк кижилерниң эртем-билигже, өөредилгеже чүткүлү аажок бедээнин илеткелчи болгаш делегаттар: Кызылдың башкы институдунда—**В. Иванова**, респотребсоюзта — **Ч. Моңгуш**, «Көк-Тей» совхозта —**В. Егорова**, № 2 школада **М. Товуу**, уран чүүл училищезинде — **Д. Майзель** олар демдеглээш, ону организастап турарында улуг четпестерни чидиг-биле шүгүмчүлээн.

— ВЛКСМ хоорkому өөредилге чылының эгезинде пропагандистерниң семинарын эрттирип кааш, а ооң соонда оларның дуржулгазын солуштурар, билиин бедидер хемчеглерни организаставайн турар. Ол ышкаш ооң ажылдакчылары эге организацияларда ажыл-херекти сонуургавас, чүгле отчёт-соңгулдалыг хуралга аалчы болуп чедип келир—деп, респотребсоюзтан келген делегат эш Моңгуш чөптүг-биле демдеглээн.

Аныяктарның күш-дамыр болгаш шериг-патриоттуг кижизидилгезиниң, оларны үлегерлиг сагылга-чурумга чаңчыктырарының дугайында айтырыгларже санал берген чамдык делегаттарның улуг кичээнгейни угландырганы таварылга эвес. Хоорай милициязында уруглар өрээлиниң улуг инспектору **Р. Нугис**, «Пионер» кинотеатрының кижизидикчи башкызы **А. Сипакова**, шеригниң Н кезээниң төлээзи **А. Максимчук** болгаш ооң-даа өскелер боттарының саналдарын бо айтырыгларга холбаштырган.

Бистиң аныяктарывыстың янзы-бүрү бөлүктери —аныяк ажылчыннар, тараачыннар, тускай эртемниглер, студентилер, сургуулдар, школачылар боттары тускай онзагай бүдүштүглер. Комсомол ындыг бөлүктерниң кайызы-биле-даа ажылдап билир ужурлуг деп партия айтып турар. Бир эвес маңаа хамаарыштыр алыр болза ВЛКСМ хоорkому хөй чүүлдү кылыр апаар № 3 болгаш пассажирлер АТБ-леринде, пиво заводунда, Кызыл-садыгда болгаш чамдык школаларда комсомол организациялары өспейн турар. Ол ышкаш 48-ки тудуг эргелелинде, республика эмнелгезинде, автоэргелелде, кооператив училищезинде болгаш өске-даа комсомол организацияларында учёт-отчёт сандаргай.

Ынчангаш конференция комсомол организацияларының ролюн болгаш дайынчы аргашиннээзин бедидеринче улуг кичээнгейни салган.

Партия Төп Комитединиң кежигүнү, СЭКП Тыва обкомунуң секретары **С. К. Тока** санал бергеш, найысылал —Кызылдың комсомолунуң мурнунда турар улуг сорулгаларга доктааган. Хоорайда тоску беш чылда туттунар үлетпүр бүдүрүлгениң, чурттаалганың, культура-амыдыралдың улуг тудугларын, ол ышкаш бистиң хоорайывысты болгаш парктыулам чаагайжыдып сайзырадыр ажылды комсомол холга алыр ужурлуг дээрзин ол онзалап айыткан.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырарының болгаш аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле ажылды улам ыңай экижидериниң талазы-биле хоорайның комсомол организацияларының сорулгаларын айыткан делгереңгей доктаалды конференция хүлээп алган.

* * *

Конференциядан чаа соңгуткан ВЛКСМ хоорkомунуң бирги организастыг пленуму болуп эрткен. Аңаа комсомол хоорkомунуң бирги секретарынга **В. Виноградованы** соңгаан.

ЧУРУКТА: конференцияның бөлүк киржикчилери.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

ДААНДЫРГАН АЖЫЛ-ХЕРЕККЕ ХАРЫЫСАЛГАНЫ БЕДИДЕР

Бай-Тайга районнуң партия-ажыл-агый активиниң хуралынга «1971 чылда социалистиг хүлээлгелерниң күүселдезиниң түңнелдери болгаш 1972 чылда сорулгалар дугайында» илеткелди райкүүском даргазы эш Р. С. Хунай-оол кылган. Районнуң ажылчы чону СЭКП-ниң XXIV съездизиниң тоогулуг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле бүгү улустуң социалистиг чарыжынга кириишпишаан, чамдык эки түңнелдерни чедип алган.

Район күрүнеге сүт садарының планын 101,4 хуу, тараа садарын 219 хуу күүсеткен. «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының Кудукта хойжу бригадазы, Бай-Тал салбырында өшкү бригадазы төрүүр 100 хой, өшкүге онааштыр 87 хураганны, 90 анайны менди доруктуруп, өскелерден дээре түңнелдиг болган.

Ээр-Хавакта сүт-бараан фермазының коллективи бир саар инекке онааштыр 1400 кг сүт саар социалистиг хүлээлгезин херек кырында 1598 кг кылдыр күүсеткен. Ооң иштинде 10 саанчы инек бүрүзүнден 1516—2047 кг сүттү саап, районда эң эки түңнелди чедип алган.

«Тээли» совхозтуң 42 хойжузу, ооң иштинде Салчак Моңге, Салчак Мандан, Салчак Моңгар, Күжүгет Дүүчүн, Феня Хүрен бир хойдан 2—2,9 кг дүктү кырган. Моон түңнелинде совхоз күрүнеге дүк садарының планын 100,5 хуу күүседир аргалыг болган.

Ол ышкаш «Мурнакчы» колхозтуң хойжулары Күжүгет Бадакай, Хертек Данаажап, Хертек Серенот болгаш ниитизи-биле 9 өг-бүле социалистиг чарышка хүлээлгелерин ажыр күүседип, сөглээн сөзүн төлептиг ээлээннер.

Ээр-Хавак сүт-бараан фермазында бызаа ажаакчылары Хемчик биле Дүүн-оол олар азырап турар бызааларының дүн, хүнде ортумак немелде деңзизин 700 грамм чедирип, идепкейлиг ажылдап турар.

Үстүнде демдеглээн мурнакчы коллективтерниң болгаш тус-тус малчыннарның дуржулгазындан ап көөрге, ниитиниң малының баш санын өстүрериниң болгаш ооң продукциязын бүдүрерин көвүдедириниң курлавырлары болгаш болдунар аргалары районнуң колхозтарында, совхозунда бар дээрзи илдеңдир.

Ындыг турбуже районнуң партия, совет, профэвилел, комсомол органнары, колхозтарның, совхозтуң, ылаңгыя кедээ ажыл-агый эргелелиниң удуртукчулары болгаш специалистери мурнакчы дуржулганы нептередир дугайын ам дээрезинде кабинеттерге олура чугаалажып, суртаал, айтылга-биле кызыгаарлаттынып, чогум-на продукцияны боттарының холдары-биле шуут бүдүрүп турар малчыннарга баргаш, тодаргай организакчы ажыл кылбайн, практиктиг дузаламчы көргүспейн турары харааданчыг-дыр.

Бо хүннерде мал ажылында эң-не харысалгалыг ажыл хойнуң массалыг оолдаашкыны болгаш часкы тарылгага белеткел изиг түлүк чоруп турар. Ындыг турбуже районнуң кедээ ажыл-агый эргелелиниң кол зоотехниги болгаш кол инженери чок.

Тоску беш чылдың бирги чылында район мал бажын өстүрериниң болгаш күрүнеге эът, дүк садарының планын күүсетпээн. Мооң кол чылдагааны зоотехниктиг, ветеринарлыг ажылдар кошкап, малдың янзы-бүрү аарыглардан хораар, кызыраар чоруу көвүдеп, малга четчир сиңниг чемни белеткевээнинде, эң ылаңгыя малды тарып боозадырын чыл бүрү харысалга чок чорудуп келгенинде болур.

Ажаалгазын, азыралын болгаш кададын багай организастаанының түңнелинде районнуң ажыл-агыйларынга 459 мыйыстыг бода мал, 8396 шээр мал хораан. 100 баш төрүүр малдарга онааштыр ажыл-агыйлар 36 бызааны, 24 хураганны, 28 анайны болгаш 49 кулунну чедир албааннар. «Тээли» совхозтуң өшкү кадарчылары Салчак Шөмбүр бир өшкүден 1,44 кг, Иргит Адыг-оол 1,13 кг дүк кыргып ап турда, «Кара-Хөл» колхозтуң чамдык хойжулары бир хойдан чүгле 300—320 грамм дүк алган.

Малдың чайлаглаашкынын организастыг эвес, ёзу барымдаалап чорудуп турар. Ооң түңнелинде колхозтарның күрүнеге саткан бода малының 26 хуузу, шээр малының 70 хуузу ортумактан куду күштүг болган. Байдал мындыг турда, мал бажын өстүрериниң болгаш ооң продукциязын бүдүрерин көвүдедириниң күрүне планы күүсеттинмес дээрзи билдингир.

Күрүнеге тараа садарының планын район күүсеткен-даа болза, чер ажылының культуразы, тараа болгаш мал чеми культураларның, ылаңгыя кукурузаның дүжүдү эң-не куду деңнелде турбушаан. Органиктиг чемишчидилгениң шөлдерже сөөртүлгези болгаш техника септелгезиниң темпизи оожум.

Хуралга санал берген, «Мурнакчы» колхозтуң хойжузу эш **Салчак Тойбу** хой ажылын сайзырадыр талазы-биле чугаалааш, хойну кыштан хүр ажырары, ооң хөй ийистээри, оон хөй эът, дүк алыры чайын эки семиртиринден хамааржыр деп айыткан. Бо хүннерде ол хойжунуң коданында 158 хой оолдаан, оон 188 хураган алган. Тоску беш чылдың ийиги чылында хойжу 100 хойга онааштыр 115 хурганны алырын болгаш бир хойдан 2,5 кг дүк кыргыырын актив хуралынга быжыг бүзүредиг медеглээн.

«Тээли» совхозтуң Бай-Тал салбырының эргелекчизи эш **Ондар Хомус-оол** санал бергеш, малды тарып боозадырын ёзу барымдаалап эрттирип, тодаргай практиктиг дуза көргүспейн турары дээш районнуң кедээ ажыл-агый специалистерин шүгүмчүлээн. Районнуң автолавкалары малчыннарга эвээш барып турарын ол чугаалаан.

— Район бо чылын 1712 тонна эътти, 188 тонна дүктү, 360 тонна сүттү күрүнеге садар деп, социалистиг хүлээлгени алган. Ынчаарга «Тээли» совхоз эрткен чылын бирги кварталда 105 тонна эът саткан болза, бо чылын бирги кварталда 134 тонна эът, 70 тонна сүт садар ужурлуг — деп, «Тээли» совхозтуң директору эш **Ч. Кара-Доңгак** чугаалаан.— План эрткен чылдыындан көвүдээн. Мынчангаш районнуң партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш ажыл-агый активтери организастыг, күжениишкиниг ажылдаар херек.

Хуралга СЭКП райкомунуң бирги секретары эш **С. К. Орус-оол** бодунуң саналынга даандырган ажыл-херектиң үре-түңнелдери дээш партия, ажыл-агый активтериниң харысалгазын бедидерин онзалап демдеглээн. Бирги кварталдан эгелеп планныг онаалгаларны ажыр күүседир дээш, районнуң партия-ажыл-агый активтери идепкейлиг ажылдаарын райком секретары онзалап айыткан. Партия-ажыл-агый активиниң район хуралының киржикчилери 1972 чылда бедиткен социалистиг хүлээлгени алгаш, Барыын-Хемчик районнуң кедээ ажыл-агыйының ажылчыларын чарышка кыйгырганнар.

Т. ТАЛГАНЧИК,
«Шынның» корр.

Хураганнар менди

Моңгун-Тайга районнуң «Малчын» колхозунда бо чылын төрүүр 15645 хой бар. Чаш малды чидириг чокка камгалап алыр, ынчангаш беш чылдың ийиги чылында малдың баш санын өстүрер планны күүседир дээш социалистиг чарыш колхозтуң хойжуларының болгаш хойжу бригадаларының аразында калбарган.

Ол чарыш эки түңнелдерни берип турар. Колхозта ам 4898 хой төрээн, оон 4905 хураганны чидириг чокка камгалап алган.

Бригадир Саая Кара-оолдуң удуртканы № 2 хойжу бригада 2714 хойнуң 2720 хураганын, Намыш Кой-оолдуң баштааны № 1 бригада 2184 хойдан 2185 хураганны камгалап алганнар.

К. МААДЫ.

> Бүдүрүлгени калбартырынга, ниитиниң күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, продукцияның бот-үнезин чиигедиринге үндезилээш, бүдүрүлгелериниң база ажыл-агый организацияларының орулгалыг болур чоруун улам ыңай улгаттырарын тоску беш чылдың ийиги чылының — 1972 чылдың планында болгаш бюджединде баш бурунгаар көрүп турар. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларының орулгазының ниити түңү 98 миллиард рубль чедир өзерин азы эрткен чылдаазынга бодаарга 9,9 хуу улгадырын тодараткан. Бүдүрүлгени сайзырадырынга, материалдыг идиг бериишкинниң фондузун тургузарынга хереглээри-биле орулганың ниити түңүнүң 41 хуузун бүдүрүлгелерниң эргезинге арттырар.
>
> (ССРЭ-ниң Дээди Совединиң 1971 чылдың ноябрьда болган сессиязынга ССРЭ-ниң Саң министри В. Гарбузовтуң илеткелинден).

КҮШ-АЖЫЛЧЫ КОЛЛЕКТИВ, ООҢ БҮДҮРҮЛГЕ ОРУЛГАЗЫ

ССРЭ-де боттандырып турар экономиктиг реформа болгаш планнаашкынның, эргелелдиң база материалдыг идиг бериишкинниң 1966 чылдан бээр нептередип эгелээн чаа принциптери болза бүдүрүлгелерниң, бүдүрүлге фирмаларының база каттыжыышкыннарының ажыл-агый чорудулгазының кол көргүзүглериниң бирээзи болур орулганың ролюн болгаш ужур-дузазын бедиткен.

Ынчаарга ол дээрге карылга чок, орулгалыг ажылдаары дээн ышкаш экономиктиг категорияларны моон мурнунда ССРЭ-ге херекке албайн турган дээрзин көргүзерин оралдашкан даштыкы советологтарның суртаалының бадыткалы ол эвес болбайн аан. Чылданың, орулгалыг ажылдаар чоруктуң айтырыын Совет күрүне кезээде улуу-биле үнелеп келген.

Коммунистиг тургузуушкунуң амгы үе-чадазында чаа чүве чүл дизе, бир чүүлүнде, бүдүрүлге орулгазы күрүне бюджединиң орулгалыг кезиинге кол черни ээлээн турары болур, а моон мурнунда бюджеттиң элээн улуг кезиин үлетпүр бүдүрүлгелериниң саарылгазындан тыртар үндүрүг ээлээр турган. Ийи чүүлүнде, күрүне бюджеди-биле тус-тус бүдүрүлгелерниң аразында орулга хуваалдазының характери ам шуут өскерилген. Ам үеде орулганың 41 хуузу фабрика, заводтарның администрацияларының база күш-ажылчы коллективтериниң боттарының эргезинге артып турар. Мынчангаш үлетпүрнүң бүдүрүлге хереглелдерин акшаландырарының болгаш күш-ажылчы коллективтерниң социал-культурлуг негелделерин хандырарының үнер дөзү орулганың ужур-дузазы ам аажок өзүп келген.

1970 чылда, кажан орулганың ниити түңү 55,2 миллиард рубль болуп турунда, ССРЭ-ниң үлетпүр бүдүрүлгелери боттарының тус-тус бүдүрүлгелерин хөгжүдериниң фондуларынче 3,7 миллиард рубльди, социал-культура хемчеглериниң база чурттаалга тудуунуң фондузунче 1,4 миллиард рубльди болгаш ажылчы чонга материалдыг мактал-шаңнал көргүзериниң фондузунче 4 миллиард рубльди шилчидип киргеннер. Ол фондуларның күсели-биле бүдүрүлгени эде дерир, амыдырал байдалын улам экижидер, уруглар садтарын, яслилерин, культура албан черлерин болгаш спорт комплекстерин тудар талазы-биле улуг ажыл чоруттунган. Эрткен беш чылда үлетпүрде ажылчын, албан хаакчыларның ажыл төлевириниң бүгү немелде өзүлдезиниң дөрттүң бириңден ажыы материалдыг мактал-шаңнал фондуларынче орулгадан шилчидилгелерниң күсели-биле чедип алдынган турган.

Бүдүрүлгениң бодунуң эргезинге орулганың чогум кайы хире кезии арткан турарыл? Маңаа хамаарыштыр мындыг чижектерни ап болур. 1970 чылда Ленинградта Свердлов аттыг станок тудуунуң каттыжыышкыны чүгле экономиктиг идиг бериишкинниң фондузунче безин херек кырында алдынган орулганың 16,3 хуузун шилчиткен, СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг Ленинградтың металл заводу —орулганың 17,7 хуузун шилчиткен.

Социалистиг бүдүрүлгелерниң орулгазын даштындан алыр болза продукция өртээ-биле ооң бот-үнезиниң аразында ылгалы болуп көстүр. Ынчалзажок ук орулга бүдүрүлгеге үнген чарыгдалдан ажыр алдынган акша орулгазының чүгле түңүн тодарадыр эвес, харын бүдүрүлгениң азы каттыжыышкынның ажыл-чорудулгазының чугула-чугула таларын база илередир апаар. Орулганың ниити түңү саартынган продукцияның хемчээлинден, структуразындан база шынар байдалындан, ук продукцияны бүдүреринге, ону садып саарарынга үндүрген чарыгдалдың хемчээлинден хамааржыр. Реформа үезинде орулганың ролюн бедидериниң айтырыын буржуаз экономистер ажыл-агыйны башкарарының капиталистиг аргаларын социалистиг бүдүрүлгеге ажыглап эгелеп турары ол-дур кылдыр тайылбырлаарын оралдажып турарлар. Ынчаарга боттуг, марксисчи эртемге үндезилеттинген анализтиң көргүзүп турарын ёзугаар алырга, капитализмге дөмейлээрге социализм үезинде орулга мырыңай-ла сыр өске бүдүштүг болуп турары илерээн.

Орулга болза социалистиг бүдүрүлгелерниң ажыл-чорудулгазының чогум-на синтезтиг көргүзүү болуру-биле чергелештир, оларның чедиишкиннерин үнелээриниң чаңгыс хемчээкчизи база болуп шыдавас. Социалистиг ниитилелге орулга чогум кандыг арга-биле чедип алдынганын билип алыры черле хамаанчок эвес болбайн аан. «Бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидери, продукцияның бот-үнезин чиигедири, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрери — орулга өстүрер талазы-биле бистиң оруувус ындыг»—деп, СЭКП-ниң XXIV съездизинге илеткел кылып тургаш, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин онзалап шыйган.

Социалистиг ниитилелге бүдүрүлгениң чепсек-херекселин кым-даа кижи хуу өнчү кылып шыдавас чүве болганда, бүдүрүлге боду-даа, күш-ажылчы коллективтиң тус-тус кежигүннери-даа орулганы капиталче канчап-даа хуулдуруп шыдавас.

Социалистиг ажыл-агый планныг үндезинге чоруттунар. Ооң маргылдаа чок артык шынарлыы шак-ла ында. Күрүне органнары бүдүрүлгелерге болгаш бүдүрүлге каттыжыышкыннарынга чүгле орулганың хемчээлин эвес, харын продукцияны сайгарарының база ооң тус-тус хевирлериниң талазы-биле онаалгаларны база доктаадып берип турар. Техниканы болгаш бүдүрүлгениң технологиязын сайзыраңгайжыдарынга, күш-ажылчы болгаш материалдыг курлавырларны камнаарынга, продукцияның чаа-чаа хевирлерин шиңгээдиринге болгаш оларның шынарын экижидеринге үндезилеп орулганы көвүдедиринге ниитилел сонуургалдыг. Чүгле ындыг турда, орулганың өзүлдези бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидериниң дугайын- чогум-на херечилээр апаар.

Орулганың тыптып келириниң планныг характерлиин чүгүң-даа мурнунда белен продукцияга, чиг-этке, материалдарга болгаш өске-даа бүдүрүлге курлавырларынга хамаарыштыр ниити күрүне масштавынга өртектерни доктаадып планнааныындан хамаарышкан турар. Социалистиг үлетпүрге саарылга чепсек-херекселдериниң нормативтерин чаңгыс аай методика ёзугаар санап, стандарттар, рецептура, бүдүрүп үндүрүп турар продукция бүрүзүнге чиг-этти база материалдарны чарыгдаарының нормаларын доктаадып турар. Ажылчыннарның, албан-хаакчыларның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның ажыл төлевирин төпчүттүнген чурум-биле, профэвилелдери-биле дугурушканын ёзугаар доктаадып бадылаар.

Социалистиг күрүне орулгаларны хуваарының база ажыглаарының системазын доктаадыр. Бүдүрүлгени калбартып сайзырадырынче, ажылдакчыларның социал-культурлуг хереглелдерин хандырарынче угланыр ужурлуг мактал-шаңнал фондуларының хемчээли база-ла орулганың хемчээлинден хамааржыр апаар болгай.

Ленинградта «Электросила» каттыжыышкыны тоску беш чылда социалдыг хөгжүлдениң планын ёзугаар орулганың күсели-биле 4,4 миллион рубльди столоваялар, буфеттер, стадионнар, спортзалдар, уругларның кадыкшылга хоорайжыгажын, дыштанылга бажыңнарын, туристер баазазын тударынга, техниканың айыыл чок чоруун сайзыраңгайжыдарынга чарыгдаарын төлевилеп турар. Ажылдаарының байдалын экижидеринче мында база улуг кичээнгей салдынып турар. Чүгле үлетпүр эстетиказын нептередиринге безин ук каттыжыышкын 1,8 миллион рубльди чарыгдаар деп турар. «Электросила» каттыжыышкынның орулгазының элээн хөй кезии ажылдакчыларны болгаш тускай эртемниглерни материал талазы-биле шуут мактап-шаңнаарынга чарыгдаттынар.

Мынчангаш социализм үезинде орулга болза күш-ажылчы коллективтерниң бүдүрүлгечи болгаш социал ажыл-чорудулгазында социалистиг ниитилелдиң талазындан салдар чедирериниң экономиктиг бырызы, дээмниг чепсээ кылдыр хуулган турар ужурлуг.

Орулга көргүзүглеринде салдынган бүгү-ле болдунар аргаларны доктаамал чөп ажыглаар чорук социалистиг бүдүрүлгелерни болгаш каттыжыышкыннарны чүгле боттарының хереглелдерин доллур хандыртыварынче сундуктурар эвес, харын ниити күрүнениң, бүгү улустуң өрге-ажыктарын шыңгыы барымдаалаан турарынче албадаар.

Орулганы планнаарынга, ук орулганы улам ыңай өстүреринге херектиг үнер дөстерни дилеп тыварынга, орулгаларны улам чөп ажыглаарының арга оруктарын тодарадырынга бүдүрүлге коллективтери база идепкейлии-биле киржип турарлар. Бүдүрүлге коллективтеринге улуг эргелерни тывыскан. Чижеглеп ап көөрге, профэвилел организацияларының органы болур доктаамал ажылдаар бүдүрүлге хуралдарынга бүгү-ле бүдүрүлге база саң-хөө планнарын ылап-ла чугаалажып турар. Ажылчы чоннуң чогаадыкчы идепкейи улам өзүп олурарын «Электросила» коллективиниң дуржулгазы маргыш чогу-биле херечилеп турар. Техника-экономиктиг чөвүлел, доктаамал ажылдаар бүдүрүлге хуралдары, хөй-ниитиниң конструктор болгаш технологтуг бюролары, экономиктиг анализ болгаш бүдүрүлге нормалаарының бюрозу, чаартыкчылар, мастерлер база аныяк специалистер чөвүлелдери мында чедиишкинниг ажылдап турар.

Маңгыстаар дарлакчы аңгылар чок социалистиг ниитилелде орулга бүгү ниитилелдиң-даа, тус-тус бүдүрүлгелерниң болгаш бүдүрүлге каттыжыышкыннарының күш-ажылчы коллективтериниң-даа эрге-ажыктарынга бир дөмей бараан болуп турар.

Маркс КАРАСИК,
Виктор КОЛЕСНИКОВ,
экономика эртемнериниң кандидаттары. (Парлалганың Медээлер Агентилели).

ЧУРТТУҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМНАРЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

малгаштыг 800 муң гектар ажыг черни кургаткан, 6,8 миллион гектар одар-белчиирни суг-биле хаадырган болгаш суггаттыг 300 муң гектар черниң мелиоративтиг байдалын экижиткен.

Планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг бериишкинниң чаа системазынче тудуг-монтаж организацияларын улам ынай шилчидерин боттандырып турар. 230 тудуг-монтаж трестери, бажың тудуунуң комбинаттары болгаш өске-даа организациялар чаа система-биле ажылдап турган, олар кереэлиг ажылдарның ниити хемчээлиниң 12 хуудан ажыг хирезин кылып күүсеткен.

Улус ажыл-агыйының талазы-биле кереэлиг ажылдар ниитизи-биле 102 хуу күүсеттинген, ажылдарның хемчээли 9 хуу көвүдээн.

Улус ажыл-агыйынга ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның чылда ортумак саны 92,7 миллион кижи болгаш 1970 чыл-биле деңнээрге 2,5 миллион кижиге көвүдээн.

Мурнуку чылдар-биле бир дөмей эрткен чылын чуртта чон долузу-биле ажылдап турган. Чамдык адырларга болгаш районнарга ажылчын күжү харын-даа чедишпейн турган.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевирин бедидер болгаш ажылчыннарның, албан-хаакчыларның болгаш колхозчуларның пенсия хандырылгазын экижидер талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларын ёзугаар тоску беш чылда көрдүнген хемчеглерни боттандырары 1971 чылда эгелей берген деп, ТСЭ-ниң дыңнадыында демдеглээн.

Демир-орук транспортунуң болгаш метрополитеннерниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ажыл төлевириниң эң кудуку хемчээлин 70 рубльге чедир бедидерин боттандырган, ооң-биле кады ажылдакчыларның ортумак ажыл төлевирлиг категориязының ажыл төлевирин болгаш шалыңын көвүдеткен. Совхозтарның болгаш кодээ ажыл-агыйының өске-даа күрүне бүдүрүлгелериниң, суг, ыяш ажыл-агыйының бүдүрүлгелериниң болгаш сельхозтехниканың тракторист-машинистериниң тарифтиг ажыл төлевирин чурттуң чамдык районнарынга улгаттырган.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның назылап кырааны-биле холбаштыр алыр пенсиязының эң биче хемчээлин бедиткен. Колхозчуларга назылап кырааныңдан аңгыда инвалид болганы дээш база азырадыкчызын чидиргени дээш алыр пенсиязының эң биче хемчээлин база өстүрген. Ажылчыннарга, албан-хаакчыларга болгаш оларның өг-бүлелеринге пенсия санап бээриниң чурумун колхозчуларга база нептереткен.

1971 чылда чоруткан чаа-чаа хемчеглерниң түңнелинде 19 миллион кижиниң ажыл төлевири, пенсиязы улгаткан.

Чыл планынга ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның айда алыр ортумак ажыл төлевирин 2,8 хуу өстүрерин көрген турган. Херек кырында ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның айда алыр ажыл төлевири 3,3 хуу улгаткан ийикпе, ол ортумаа-биле 126 рубль болган. Ниитилел фондузундан алыр төлевирлерни, чиигелделерни кириштир санаарга, ажыл төлевири бир кижиге онаашты 170 рубль болган. А 1970 чылда ол болза 164 рубль турган болгай. Колхозчуларның күш-ажыл төлевири 3 хуу бедээн.

Чурттакчы чоннуң ниитилел фондузундан алган төлевирлери, чиигелделери 68,6 миллиард рубль болган ийикпе, ооң мурнундаазындагы чылдың деңнелинден 7,4 хуу хөй болган. Халас өөренир, медицина дузаламчызын алыр, социал хандырылганың болгаш социал страхованиениң пенсия, пособие болгаш өске-даа хевирлерин төледир, шөлээ акшазы алыр, стипендия-биле хандырар, санаторийлерге, дыштаныылга бажыңнарынга баар халас база чиигелделиг путёвкаларны алыр, уруглар садтарын, яслилерни тудар болгаш социал-культураның өске-даа хевирлерин хандырар аргаларны ниитилел фондузу берип турар.

Чурттакчы чоннуң кижи санынга онаашты боттут орулга чыл дургузунда 4,5 хуу көвүдээн.

Күрүнениң болгаш кооперация садыының үүрмектеп садар бараан саарылгазы 164 миллиард рубль болган. Ол дээрге деңнештирген өртек-биле алырга, 7 хуу бедээни ол. Үүрмектеп садар бараан саарылгазының чыл планы күүсеттинген.

Бараан саарылгазы өскен-даа болза, чамдык бараанарга, чижээ, балыкка, сельдиге, ногааларга, дүк пөстерниң, хептиң, идиктиң база сава айзааның чамдык хевирлеринге чоннуң хереглели бүрүн хандыртынмаан.

Чурттуң экономиказының чедиишкиниг хөгжүлдези, үүрмектеп садар бараан саарылгазының база чонга ачы-дуза чедирериниң өзүлдези акша саарылгазын турум болдурган.

Күрүнениң, колхозтарның болгаш чурттакчы чоннуң хереңгилериниң күжели-биле чижеглеп алырга, 2 миллион 300 муң хире чаа чаагайжыды тудткан квартираларны база хууда бажыңнарны ажыглалга киирген. Оларның ниити шөлү 108 миллион дөрбелчин метр болган ийикпе, 1970 чылдыындан 2 ажыг миллион дөрбелчин метр хөй болган. Эрткен чылын 3 миллион өг-бүле азы 11,4 миллион совет хамаатылар чурттаар черин экижиткен. Чурттуң хоорайларынга база суурларынга 1,6 миллион өөреникчиге ниити ортумак өөредилгениң школаларын, 470 орунныг школа назыны четпээн уруглар албан черлерин, культура-амыдырал ужур-дузалыг хөй эмнелгелерни, поликлиникаларны болгаш өске-даа объектилерни ажыглалга киирген. Ынчалза-даа элээн хөй эвилелдешкен республикалар, министерстволар болгаш ведомстволар чуртталга болгаш культура-амыдырал тудуунуң планнарын чедир күүсетпээн.

1970 чыл-биле деңнээрге, чонга ачы-дуза чедирериниң хемчээли 12 хуу бедээн, а кедээге ол көргүзүг 17 хуу бедээн. Ынчалза-даа чыл планы чедир күүсеттинмээн. Амыдырал хандырылгазының бүдүрүлгелери көвүдеп турза-даа, олар ам-даа чедишпес. Бо чүүл ылаңгыя кедээге улуг хамаарылгалыг, ынчангаш олар чоннуң улам бедип орар негелделерин долу күүседип шыдавайн турар. Элээн хөй эвилелдешкен республикаларга, хоорайларга болгаш районнарга амыдырал хандырылга бүдүрүлгелерин ажыглалга киирериниң планы чедир күүсеттинмээн.

Хоорайларны болгаш суурларны улам чаагайжыдар талазы-биле ажылдарны чоруткан. Чыл дургузунда 3 миллион ажыг квартираларны газчыткан.

Улус өөредилгези, эртем болгаш культура улам хөгжээн, чонга медицина дузаламчызын чедирери экижээн.

1972 чылдың январь 1-ге чедир Совет Эвилелиниң чурттакчы чонунуң ниити саны 246,3 миллион кижи четкен.

(СЭТА).

ХЕРЭЭЖЕННЕР ЧӨВҮЛЕЛДЕРИНИН ДУРЖУЛГА СОЛЧУЛГАЗЫ

Улуг-хемчилерниң аалчылары

Бистиң республиканың улус ажыл-агыйының аңгы-аңгы адырларында херээженнер ажылдавайн турар участок чок. Херээженнерни хөй-ниити ажылынга хаара тударынга херээженнер чөвүлелдериниң ролю улуг. Олар бот-боттарының аразында арга-дуржулгазын үргүлчү солчуп турар.

Чоокта чаа Бии-Хем районнуң колхоз, совхозтарында херээженнер чөвүлелдериниң даргалары Улуг-Хем районга аалдап чораан. Аалчылар ол районнуң херээженнер чөвүлелдериниң ажылы-биле таныжар сорулгалыг барган. Оларны СЭКП обкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар секторунуң эргелекчизи Ш. Шырап баштап чораан.

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң секретары Х. Норбу бии-хемчилерни чылыы-биле хүлээп ап, дуржулга солчулгазының планы-биле таныштырган. Бир-ле дугаарында районнуң херээженнер чөвүлелиниң ажылының дуржулгазы-биле ооң даргазы К. Донгак аалчыларны таныштырган. Районнуң херээженнер чөвүлелиниң кежигүннери 21 кижи. Олар район девискээринде тургустунган 21 херээженнер чөвүлелинде быжыглаттынган. Районнуң херээженнер чөвүлелиниң хуралын айда бир катап эрттирип, ажыл планын кварталдап кылып турар. Квартал планын бүдүрүлге, арыг-шевер, культура-массалыг база уруглар кижизидилгезиниң талазы-биле болгаш өске-даа секциялар аайы-биле тургускан. Чижээ, уруглар кижизидилгезиниң талазы-биле секцияның ажыл планында бүгү-ниити өөредилгезиниң күүселдезин хынаар рейдини ай санында организастаар, бүдүрүлгеде ажылдап турар назы четпээн болгаш элээди уругларның күш-ажыл байдалы-биле таныжар, уругларының кижизидилгезинче сагыш салбас чамдык өг-бүлелерде уругларны хайгаарап, оларга дуза чедирер болгаш янзы-бүрү темаларга лекция, беседаны үргүлчү чорударын көрүп турар. Районда 201 агитквартира ажылдап, оон ажылын чер-черде херээженнер чөвүлелдери удуртуп турар. Эрткен чылын херээжен хойжуларның слёдун эрттирген. Ам амыдырал хандырылга албанында хаара туттунган херээжен ажылдакчыларның слёдун эрттирерин планнап турар.

Дараазында «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Эйлиг-Хем салбырынга чеде бергеннер. Салбырда партия эге организациязының секретары Осур Кызыл-оол херээженнер чөвүлелиниң ажылын кысказы-биле тайылбырлаан. Салбырда херээженнер чөвүлели (даргазы Тамара Кырлыг-Кара) эрткен чылдың бирги чартыында республиканың херээженнер чөвүлелдериниң чарыжынга үшкү черни ээлээн, районда дээре ажылдыг чөвүлелдерниң бирээзи. Салбырның херээженнери малчыннарның бажын-балгадын чугайлап, кажаа-хораазының көржениң коптарып, улуг дузаны чедирип турар. Ол ышкаш лекция, беседаны чорудуп, концерттиг үнүүшкүнүү организастап келген.

Салбырда 5 агитквартира бар, бир агитквартирада-ла 20 өг-бүле бактаап турар. Агитквартира бүрүзү ажыл планныг, ында булуңну дерип кылган. Аргыырының, даараарының болгаш уран чүүлдүң бөлгүмнери доктаамал ажылдап, тематиктиг кежээлерни организастап келген. В. И. Ленинниң намдарын, политиктиг билиглерниң үндезиннерин болгаш СЭКП-ниң XXIV съездизиниң материалдарын өөренир бөлгүмнерни агитквартиралар аайы-биле эрттирип турар. Эң эки культурлуг, арыг-шевер бажың дээш чарыш үргүлчү чоруп, тиилекчи болган бажыңга вымпелди тыпсыр. Агитквартиралар аразында чарыш калбарган. Салбырда № 3 агитквартира (эргелекчизи Н. Оолак) эң эки ажылдыг деп санаткаш, вымпелди чаалап алган.

Салбырның хою удавас төрүп эгелээр. 45 комсомолчу кыстар сакманчыктеп, хойжуларга дузалажып чоруптарынга белен.

Келген аалчылар салбырның агитквартираларынга барып, ооң ажылы-биле танышканнар. Херээженнер чөвүлелиниң булуңун болгаш аргаан, дааараан чүүлдер делгелгезин сонуургаан.

Чаа-Хөл бо районда улуг суурларның бирээзи. Ында херээженнер чөвүлелиниң (даргазы Зина Негей) ажылы-биле бии-хемчилер танышкан. Культурлуг, арыг-шевер бажың дээш чарыштың тиилекчилериниң бажыңнарын сонуургап көрген. Бо чарышка бажыңнарның чүгле арыг-шеверин эвес, ээлерниң хөй-ниити ажылынга киржилгезин, уругларының кижизидилгези, өөредилгези дээш бүгү талазын барымдаалап турарын Зина Негей тайылбырлады. Ол суурнуң чурттакчызы курлавырда полковник В. Китайкин Ада-чурттуң Улуг дайынынга киржип чорааның, база ооң акызы-биле, угбазын кулактарның араатанзыг хилинчектеп өлүргенин дугайында солун чүүлдү чугаалаан.

Семинар ужуражылганың киржикчилери районнуң мурнакчы малчыны, ирт кадарчызы эш Моңгуштуң аалынга барып, ооң ажыл-амыдыралы-биле танышкан. Кадарчы мал ажылынга 22 чыл ажылдаан, эрткен чылын бир ирттен 5 кг дүктү кырган. Бо өг-бүле 6 уругларны өстүрген. Малчыннар аразында эң культурлуг, арыг-шевер өг дээш чарышка тиилекчи болуп вымпел алган. Улуг-Хем райкүүскомунуң даргазы К. Маспык-оол херээженнер чөвүлелдериниң даргаларынга районнуң ажыл-ишчилериниң эрткен чылда чедип алган чедиишкиннерин, сорулгаларын кысказы-биле чугаалап берген.

Семинарның түңнелинде СЭКП Бии-Хем райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи Мария Комбуй ажыктыг арга-сүме дээш улуг-хемчилерге өөрүп четтиргенин илередип, эки чүүлдерни ажыл-практикага ажыглаарын демдеглээн. Ылаңгыя агитквартираларның ажыл-чорудулгазы-биле бии-хемчилер онза кичээнгейлиг танышканнар.

Г. БАДЫ-САГААН,
«Шынның» тускай корр.

ЭРТКЕН НЕДЕЛЯНЫҢ БОЛУУШКУННАРЫНДАН

КЕЛИР ҮЕ БОЛГАШ ХЕРЕК КЫРЫНДА ЧҮҮЛДЕР

АКШ-тың президентизи Р. Никсон январь 20-де Конгресстиң ийи палаталарының хуралынга чурттуң иштики байдалының дугайында медеглел кылган. Президентиниң чаңчыл ёзугаар ыяап-ла кылыр медеглели бо чылын онза ужур-дузалыг бооп турар. Ак бажыңның парлалга айтырыгларының талазы-биле секретары Р. Зиглерниң чугаалааны-биле алырга, Никсон ол медеглелди кылырының мурнунда ону элээн каш катап бижээн бооп турар. «Ол ындыг болур-даа ужурлуг, чүге дээрге, бо чылын катап соңгударын чедип алыр дээш президентиниң салган программазының ниити байдалы ол медеглелде кирип турар» деп, «Нью-Йорк таймс» солун бижээн.

Америкада амгы байдалды ап көөр болза, таарымчалыг соңгулда сорулгаларын ажылдап кылыры ындыг-ла белен эвес апарган. Вашингтонның албан ужурунда аазап турары-биле херек кырында чүүлдерниң аразында чер-биле дээр ышкаш ылгалдыг деп чүвени бөдүүн американнар хүн-бүрүнүң амыдыралындан тодаргайы-биле көрүп турар болгай. Ынчангаш «эрткен чылдагы медеглелдиң чамдык аазаашкыннарын сактып, оларның канчаар боттанганын көөр үе чогум-на бо болгай» деп, президентиниң амгы медеглелиниң бичии-ле мурнуу чарыында «Нью-Йорк таймс» солуннуң бижээни база таварылга эвес.

Ынчаарга президентиниң амгы медеглелинде ол дугайында чаңгыс-даа сөс чугаалаттынмааны билдингир болбайнаан. Бо удаада ол база-ла эрткен чылда ышкаш ажыл чокталыышкынны узуткаар, шериг чарыгдалдарынга акша-хөреңгини эвээжедир, тайбыңны хандырар дугайында болгаш өске-даа хөй хоозун аазаашкыннарны катаптаан. Ол бүгү аазаашкыннарны кылза-даа, АКШ-тың бүдүрүлге деңнели 1969 чылдың июль айда турган деңнелинге ам-даа четпээн. Ынчап бүдүрүлге деңнели кудулап эгелээни билдингир болгай. Чурттуң иштинде ажыл чоктарның саны амгы үеде кажангызындан-даа хөй—бүгү ажылчын күжүнүң 6,1 хуузу бооп турар. Моон алгаш көөрге, беш миллион ажыл чок кижилерни «шуптузун ажыл-биле хандырар» дугайында аазаашкын дээрге, анаа-ла өнчүк-чөңгээлиг чулчуруушкун болуру чугаажок.

Ол ышкаш президентиниң медеглелинде өөредилге системазынга, үндүрүг-дадывырга болгаш социал хандырылгага чаартыышкыннарны кылырын база аазап турар. Ынчаарга бо чылын чазак социал херегледерге аазаан акша-хөреңгизинден чүгле 12 миллион ажыг долларны чарыгдаан болгай. Ол ышкаш Индий-Кыдат айтырыгын тайбың ёзу-биле шиитпирлээр талазы-биле база чүү-даа кылдынмаан. Бо айтырыгны тайбың арга-биле шиитпирлээр туржук, АКШ Вьетнам Демократтыг Республикаже агаардан халдаашкыннарын улам күштелдирип, америк аг-шериглерниң араатанзыг чоруу улам кедереп турар.

1972—1973 саң-хөө чылында Пентагонга харам чок белекти тускайлап турар. Ынчангаш шериг чепсегленииишкининиң бүдүрүп үндүрүп турар үлетпүрнүң күзээнин ёзугаар шериг чарыгдалдары мурнукузундан дыка хөй миллиард долларга көвүдээр. Шериг чарыгдалдарынга ол немелде акша-хөреңги хамыктың мурнунда ядро-ракеталыг күштерни улам улгаттырарынга, ракеталар-биле чепсегленген суг адаа-биле чоруур хемелерни кылыр программаны калбартырынга, чаа-чаа хевирлиг боо-чепсектерни тургузарынга, курагаг чер болгаш шериг-агаар күштериниң эндере чепсегленииишкининге чарыгдаттынар кылдыр көрдүнүп турар.

ШУУГААЗЫН ҮНДҮРГЕН ЧАА СОЙГАЛААШКЫН

Президент Никсон бодунуң бо чылгы медеглелинге Индий-Кыдат талазы-биле айтырыгны «вьетнамчыдарының политиказының» ачызы-биле америк чазактың шиитпирлээр деп турарының дугайын база чугаалаап. Херек кырында ол чогум кандыгыл деп чүвени делегейниң хөй-ниитизи эрткен неделяда база катап тодаргайы-биле көрген. Мурнуу Вьетнамга америк аг-шериглерниң кылып турган араатанзыг үүлгедиишкиннериниң чаа-чаа барымдаалары илереттинген.

Соңгми общиназының Микхе деп суурунга 1968 чылдың март айда херээженнерни, кырганнарны болгаш чаш уругларны массалыы-биле боолап өлүрүп шаажылааның дугайында Пентагоннуң ыяк чажырып турган документилерин «Нью-Йорк пост» солуннуң журналисти С. Херш парлалгага бижээн. Ынчаарга ол-ла общинаның Майлай деп суурунга лейтенант Колли база араатанзыг өлүрүкчү үүлгедиишкинни кылганы билдингир болгай. Ол үеде америк эрге-чагыргалар делегейниң хөй-ниитизиниң буруудадыышкынындан сезингеш, Майлай суурга болган кем-буруулуг үүлгедиишкин дээрге, ийи-чаңгыс таварылга-дыр деп агартынарын оралдажып турган болгай. Амгы үеде ол хоозун чулчуруушкунга кым-даа бүзүревес апарган.

АКШ-тың империалистериниң болгаш оларның чалчаларының Мурнуу Вьетнамга кем-херектиг үүлгедиишкиннериниң илерединиң талазы-биле комитеттиң түңнелдериниң дугайында Херштиң сойгалаашкынныг чүүлдери база бадыткап турар. Ол комитеттиң кылган түңнелдерин парлалганың Хосталга агентилели чоокта чаа дамчыткан болгай. Америк империалистерниң аг-шерииниң массалыг араатанзыг үүлгедиишкиннери чаңгыс удааның таварылгазы эвес, ынчангаш америк пропаганданың чулчуруп турары ышкаш президент Никсоннуң эрге-чагыргага турган үези-биле ол үүлгедиишкиннер кызыгаарлаттынмас. Тайбың чонну ханныг, араатанзыг ёзу-биле узуткап өлүрери дээрге-ле, «вьетнамчыдар» дээр чүүлдүң херек кырында күүселдези ол бооп турар.

Мурнуу Вьетнамда дайынны «вьетнамчыдарының» программазының кол хемчеглериниң бирээзи америк-сайгон шериглерниң «томаартыр» дээр дайын чорудулгалары бооп турары билдингир болгай. Ол чүл дээрге, Мурнуу Вьетнамның соңгу талада можуларындан чүс-чүс муң кижилерни албадап, ажыл тускай тургускан лагерьлерже чонну күш-биле көжүрери ол бооп турар. Ооң-биле чергелештир америк агрессорлар болгаш оларның сайгончу чалчалары чепсээп дүжүрген зонадан мурнуу талаже турап турар можуларны шуут курут чер болдурарынче чүткүп турары база билдингир. Вьетнамда дайынны соксадыр деп турар бис дээр дугайында АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң медеглелдери хоозун чулчуруушкун болурун америк аг-шериглерниң араатанзыг үүлгедиишкиннериниң дугайында чаа сойгалаашкынныг барымдаалар бадыткап турар. Ынчангаш америк чазак ол агрессчи дайынны улам узамдыктырбышаан, күштелдирип турар дугайын, «вьетнамчыдар» дугайында хоозун политика америк империализмниң Индий-Кыдатта кем-буруулуг үүлгедиишкиннеринге бараан бооп турар дугайын чаа барымдаалар база тодаргайы-биле көргүзүп турар.

ИЕРУСАЛИМДЕ СИОНИСЧИ ӨНЧҮК-ЧӨҢГЭЭЛЭЭШКИН

Бо хүннерде сионистер Иерусалимде антисоветтиг шуугаазынны кылып турар. Израильдиң эжелеп алганы ол хоорайынга январь 18-те сионистерниң 28-ки Бүгү-делегей конгризи дээр чыыжы эгелээн. Ол чыыштың организакчылары чогум кандыг сорулга салып турары кымга-даа билдингир. Конгресстиң хүн айтырыының кол-ла чүүлү: «Совет еврейлерниң байдалының дугайы» бооп турар. Ол дугайын Израильдиң президентизи Залман Шазар чыыштың баштайгы хуралынга-ла чулчураан.

Сионистер бо дугайында хоозун айтырыг талазы-биле шуугаазын кылып тургаш, израиль эжелекчилерниң агрессчи планнарын болгаш оларның эжелеп алганы араб черлерге араатанзыг үүлгедиишкиннерин чажырар сорулгалыг. Барыын чүк чурттарында калбартып турар ол «айтырыгны» сионистер оон өске сорулгага база ажыглап турар. Бодунуң бюджединиң барык чартык кезиин шериг чарыгдалдарынга үндүрүп турар Тель-Авив немелде ажылчын күштерин, а ол ышкаш израиль аг-шериглерге чаа-чаа «чемиштерни» дыка хереглеп турар.

Иерусалимде хоозун чулчуруушкуннар Тель-Авивке болгаш Вашингтонга баш удур белеткээн план ёзугаар эртип турар. Ынчангаш конгрессти эрттирип турар кижилерниң антисоветтиг болгаш империалистиг үзел-бодалдарынга чөпшээрешпээн бүгү кижилерниң аксын дуй шаап турарының-даа чылдагааны ол-дур. Ол чыыш полицияның докпактарының күжү-биле эртип турар деп дорту-биле чугаалап болур. Ол конгресстиң ажыттынар деп турган хүнүнде болган хөй кижи киржикчилиг чыскаалды израиль эрге-чагыргалар чүс-чүс полицейлерниң дузазы-биле тарады сывырар аргалыг болган. Нью-Йоркта еврейлер бөлүүнүң удурткучузу Мандел мынча деп чугаалаан: «Полицейлер бистерже халдаан соонда, тудуп хоругдаан. Бистер эжелеп алган араб черлерден израиль эжелекчилерниң үнүп чоруурун болгаш палестин дескеннерниң эргелерин тооп көөрүн негээр дээш келген улус бис».

Манделди болгаш ооң эш-өөрүн билдингир-ле чылдагаан-биле ол конгрессче киирбээн. Конгресстиң организакчылары олардан өске сорулгалыг: Израильди чаа шериг авантюразынче ыдалаары болур. Ол-ла конгресстиң ажыттынарының бичии-ле мурнуу чарыында Вашингтон Израильге боо-чепсектерни, ооң иштинде «Фантом» дээр бомбардировщиктерни бээр дугайын чарлааны база таварылга эвес. Ооң-биле чергелештир америк-израиль талаларның чоокта чаа чажыт чугаалажыышкыннарының түңнелинде израиль шериг үлетпүрүн чаартыр талазы-биле АКШ-тың дузаламчызының дугайында дугуржулга база кылдынган.

Ол конгресстиң хуралынга даргалап турган Пинкус дээрзи эрткен чылда эжелеттинген араб черлерде израильдерниң чаа 31 суурлары тургустунган деп мактаттынып турган. Ол-ла конгресстиң ажыттынарының мурнуу чарыында Израильдиң премьер-министри Голда Меир: «Израиль Иерусалимниң Чөөн (араб) кезээн кажан-даа дедир бербес...» деп чугаалаан. Ол чүл дээрге эжелеттинген араб девискээрлерден израиль шериглерни ыяап-ла үндүрер дугайында КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң тускай резолюциязын моон-даа соңгаар тооп көрбес дээни ол-дур.

Г. ШИШКИН.
(СЭТА).

СЫННАРДЫВА АЪТТАНЫПКАН

Күрүнениң «Хемчик» аңныыр-тывыш ажыл-агыйының аңчылары эрткен аңныыр сезонунда бедиткен социалистиг хүлээлгелерин күүседипкен. Олар 274 киш, 18369 диин, 105 күзен, 233 ас, 105 дилги кежин болгаш өске-даа өлүктү белеткел черинге эккеп дужааган, эрткен чылдың планын 231,6 хуу күүсеткен.

Мурнакчы аңчы Ооржак Давааның бригадазының көргүзүү бедик болган. Олар 600 диинни, 46 кишти 1974 рубль түңге дужааган. Хоочун аңчы Ооржак Болгаа боду 17 кишти, 12 күзенни, 228 диинни өлүргеш, 1789 рубльди алган. Аңчылар беш чылдың ийиги чылында база олчалыг аңнаар сорулга-биле Хан-Дээр сыннарынче аңнап үнүпкеннер.

Д. АРАГАЧИ.

ПАРЛАТТЫНМААН ЧАГААЛАРНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

Буруузун билингеннер

Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык суурда чурттап турар Ничин-Норбу Хертек дөрт уругларның иези. Ооң уругларының кижизидилгезинче сагыш салбас, арага-дарыга хандыыр, төлеп чок аажы-чаңын шүгүмчүлээн кодээ бижикчиниң чагаазы редакцияга келген. Ол ышкаш база ол суурнуң чурттакчылары дөрт уругнуң иези Мария Моңгуш, Ооржак Чылбакай оларның доктаамал ажыл чок, арагалап чорупп турарының дугайын база ында бижээн.

Редакция ук чагааны хынап, хемчег алыры-биле СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизинче шилчиткен. Ол килдистиң эргелекчизи Р. Давын-оолдуң редакцияга дыңнатканы:

Чагаада айыткан фактылар шын бооп илерээн. Оларның-биле райкомнуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи болгаш суурнуң херээженнер чөвүлелиниң даргазы шыңгыы чугаалашкан. Олар буруузун долузу-биле миннип, моон соңгаар ындыг чоруктарны болдурбазын аазааннар.

* * *

Улуг-Хем районда Ак-Туруг салбырның ыраккы одарларда малчыннарын чугула хереглелдиң бараннары-биле багай хандырып турарын, садыгжылар Г. Шожукпан, Л. Моңгуш, К. Баир-оол, М. Чымба болгаш автолавка чолаачызы В. Полухин оларның арага-дарыга хандып, садыг чурумун үреп, садып алыкчыларга каржы-хажагайын илереткен шүгүмчүлелдиг чагаа редакцияга келген. Арыг-Үзүүнде рабкооп даргазы А. Грушевскийниң садыгжылардан негелдени кошкадып, ажылынга харыысалга чокталып, ажыл шагында арагалап турарын база илередип шүгүмчүлээн. Редакция ук чагааны хынап, хемчег алыры-биле республиканың хереглекчилер ниитилелиниң баштаар черинче шилчиткен.

Республиканың хереглекчилер ниитилелиниң баштаар чериниң даргазы Ю. Катковтуң редакцияга дыңнатканы:

Ажылга харыысалганы кошкатканы дээш А. Грушевскийге совхозтуң парткому партия талазы-биле хемчег хүлээткен. Ол ышкаш Тываның хереглекчилер ниитилелиниң баштаар чериниң хуралындан эш Грушевскийге рабкооптуң ажылында четпестерни дарыы эдер талазы-биле шыңгыы сагындыргаш, айтыышкынны берген. Ак-Туруг магазининиң эргелекчизи Г. Шожукпанны, автолавка чолаачызы В. Полухинни ажылындан үндүрген. Садыгжылар: К. Баир-оол, М. Чымба, О. Доржап оларга администрация талазы-биле хемчег хүлээткен. Л. Моңгуштуң аажы-чаңында четпестерни Ак-Туруг суурнуң парткомунга чугаалашкан.

Индияның эрге-чагыргалары Чөөн Пакистандан дезип келгеннерни массалыы-биле дедир көжүрериниң программазын боттандырып чорудуп турар. Чөөн Бенгалияның улузунга удур Барыын Пакистанның шериглериниң араатанзыг үүлгедиишкиннериниң үезинде индий девискээрлерге түр када чаштынып турган 9 миллион хире кижини Индияның кызыгаар чөөгунда районнарындан Бенгладешче ийи ай дургузунда көжүрүп чандырарын ол программада көрүп турар. Ынчангаш чоокку хүннерде көжүрүүшкүн шапкынчыыр болгаш хүн-нуң-не 100 муң чедир кижи төрээн черлеринче чанар алаар.

ЧУРУКТА: дескеннер Дакка хоорайже чанып кааап турлар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Дүүн Кызыл школаларының неделязы эгелээн

Партияның XXIV съездизиниң улус өөредилгезиниң талазы-биле сорулгаларын амыдыралга боттандырар сорулга-биле Кызыл хоорайның школалары эвээш эвес ажылды чорудуп турар. Сөөлгү чылдарда хоорайда № 14, 15 чаа школалар туттунган. 147 кабинеттер, 40 киноаппарат, 166 дааранып машина, 14 спорт залы школаларда бар. Сөөлгү үш чылда өөредилгениң хуузу бедээн. Хоорайның школаларында 200 башкы чүс хуу өөредилгени чедип алган. Шупту школаларда он муң ыракта ажыг уруглар өөренген.

Өөредилге-кижизидилге ажылын эң таарымчалыг организастап, эки түңнелдерни чедип ап турар школа коллективтеринге хоорайның № 1, 15, 11, 4 дээш өске-даа школаларны хамаарыштырып болур. Хоорайның № 4 сес чыл школазының коллективи улуг ажылды чорудуп турар. Бирги чартык чылда өөредилге деңнели барык 98 хуу болган. Өөредилге чылының бирги чартыында башкылар коллективи кичээлге хамаарыштыр чаңгыс аай негелде дээш ажылдап келгеннер.

Школа дирекциязы башкыларның ажылынга хыналданың аңгы-аңгы хевирлерин ажыглап турар. Чижээ, дүрген хыналданың хевири бар. Школа директору азы өөредилге эргелекчизи бодунуң шилип алганын ёзугаар башкының кичээлинге кээп хынаар. Оон аңгыда комплекстиг хыналда база бар. Ынчан башкының ажылын долузу-биле хынаар апаар. Кичээл планы, ыдыраш хыналдазы, хыналда ажылдар, дневник-биле ажыл дээш өске-даа. Шак мындыг хыналдаларның түңнелин үндүрүп, четпестерни эдеринге дузалаар, эки дуржулганы коллективке тарадып ажылды чорудуп турар.

СЭКП Кызыл хооркому школа айтырыгларынче доктаамал кичээнгей салып, ону бюроларга, пленумнарга чугаалажып келген. Чоокта чаа эрткен бир пленумга хоорайның школаларында өөредилге-кижизидилге ажылының байдалын чугаалашкан.

Партия хоорокомунуң, оон школа талазы-биле штаттан дашкаар килдизиниң инициативазы-биле школалар неделязын эрттирери чаңчыл болган. Чылдың-на январьның сөөлгү неделязында ук неделяны организастап турар. Неделяның сорулгазы ханы: школаларның хөй-нити-биле харылзаазын быжыглаар, ада-иелерни школа-биле харылзаштырар, школаларның шефчилери уруглар-биле ужуражыр.

СЭКП хоорокомунуң школа талазы-биле штаттан дашкаар килдизиниң эргелекчизи, № 7 школаның директору Лидия Сергеевна Новикованың материалын мында парладывыс.

ӨӨРЕДИЛГЕ-КИЖИЗИДИЛГЕ АЖЫЛЫНГА ДУЗАЛААР

Кызылдың школаларында школа неделязы дүүн эгелээн. Хоорайның башкылар коллективтери, тус-тус бүдүрүлгелер, албан организация черлери, ында партия организациялары неделяны эрттирериниң планнарын шагда-ла тургускан. Ажыктыг солун чүүлдер хөй. Школаларның өөредилге-кижизидилге ажылынга боттуг дузаны чедирери шефчилерниң, хөй-нити организацияларының кол сорулгазы ол.

СЭКП Кызыл хоорокомунуң, хоорк үүскомунуң харыысалгалыг ажылдакчылары тус-тус школаларга баар. Уругларның профессия шилип алырынче угланган ажылдарны кичээнгейге алган бис. Улус ажыл-агыйының специалистери-биле ужуражылгалар, беседалар болур.

№ 15 школаның коллективиниң неделя планында солун чүүлдер киргилээн. Коммунист башкылар педагогика темазынга хамаарышкан лекцияларны, беседаларны шефчилерге барып номчуур. Ол ышкаш бүдүрүлгениң мурнакчылары-биле ужуражылгаларны планнаан. Школачылар шефке алганы уруглар бажыңынга белектерни кылгаш чедирер. Иелер уруглар-биле «Кыстың чоргааралы» деп темага ужуражылга-беседа чорудар. Уруглар болгаш ада-иелер театрже коллективтиг үнүүшкүннү эрттирер.

Хоорайның № 6 тускай школазынга школа неделязы партия хуралы-биле эгелээн. «Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга» деп темага школаның коммунистери ханы чугааны чорутканнар. Күш-ажылдың терлииннеринге тураскааткан шугум чыскаалының өөредиглиг ужур-дузазы улуг.

Уругларның күш-ажыл кичээлдеринге кылган чүүлдериниң делгелгезин база кылыр. Бүдүрүлгениң мурнакчылары-биле ужуражылганы организастаар. Школа неделязының түңнелин партия организациязының болгаш профэвилел комитединиң каттышкан хуралынга түннээр.

Уругларны профессия шилип алырынче углаар ажылче неделяның хүннеринде чамдык чүүлдерни планнап киирген бис. Эге класстың өөреникчилеринге профессия шилип алыр дугайында беседаларны таныдылга кылдыр чорудар. Ол ышкаш «Ава-ачаларывыстың профессиязы» деп темага чугаалажыышкыннарны № 7 школага чорудар бис. «Бистиң хоорайны кымнар каастап турарыл?» деп темага экскурсиялар үезинде Кызылдың сураглыг тудугжулары-биле ужуражылгалардан уруглар солун чүүлдерни билип алыр.

Республиканың келир үези, сайзыралы бистиң уругларывысты сонуургадыр ужурлуг. «Тыва тоску беш чылда» деп беседаны үстүкү класcчыларга СЭКП обкомунуң секретары эш Попов таныштырар. «Беш чыл биске, бис беш чылга» деп темалыг шугум чыскаалын № 7 школаның шефчилери болур республика типографиязының ажылчыннары-биле кады чорудар.

Профессиялар дугайында кежээ хоорайның № 3 школазынга болур. Янзы-бүрү лекциялар, беседалар, ужуражылгалар школаларга, бүдүрүлгелерге, албан организация черлеринге эң калбаа-биле эртер. Школа неделязын эрттирип турарының кол-ла сорулгазы хөй-ниитини школа айтырыгларын шиитпирлээринге киириштирер азы өскээр чугаалаарга «школа херээ партийжи херек» деп кыйгырыгны салыры болгаш ону херек кырында боттандырары ол болур.

Л. НОВИКОВА,
Кызылдың № 7 школазының директору.

Решения XXIV съезда КПС

ЧУРУКТА: Кызылдың № 2 школазының бөлүк башкылары план чугаалажып олурары.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

КӨДЭЭ МӨГЕЛЕРНИҢ КҮШТҮГЛЕРИ

Республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң бирги чери дээш хостуг хүрешке болгаш тыва хүрешке маргылдаа найысылал Кызылдың күш-культура бажыңынга эрткен дыштаныр хүннерде болуп эрткен.

Анаа Таңды, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Бии-Хем, Мөңгүн-Тайга, Каа-Хем районнарның, Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң, № 3 көдээ профессионал-техниктиг училищениң мөгелери киришкен.

Баштайгы хүнде хостуг хүрештиң мөгелери хүрешкен. Кайы-даа деңзиниң спортчуларының аразынга демисел шыңгыы болган. Хостуг хүрешке мергежилдиг кижилер районнарда өзүп турарын маргылдаа көргүскен. Ылангыя Таңды районнуң мөгелери баштайгы салыглардан эгелээш аваангыр, дүрген хүрежип, чараш аргаларны бүзүреддиг ажыглап, онаагларын октап ап турган. Ол чүнү көргүзүп турарыл дээрге, белеткелди таңдыжылар доктаамал, хынамчалыг чорудуп турарында болур.

Мергежилдиг мөгелерниң илерең турары өөрүнчүг. Владимир Седип-оол аныяк мөге. Ынчалза-даа чедиишкиннери бичии эвес. Бо маргылдаага ол эрес, каңгыгай хүрешкен. Бии-Хемниң мөгези Александр Деспижек күштүүн көргүскен. Ол Федор Ондар-биле ачыр-дачыр тудушкан. Сес минута ажыр хүрешкен соонда спорт мастери октап алган. Деспижек бодунуң деңзизинге ийиги черни ээлээн.

Бүдүн хүн үргүлчүлээн спортчу демиселдиң түңнелинде хостуг хүрешке көдээ профессионал-техниктиг училищениң сургуулу, ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат Владимир Седип-оол (48 кг), Таңды районнуң мөгези Миңчиир-оол Дайынчы (52 кг), Чадаана хоорайда уругларның спорт школазының тренери, ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат Владимир Мандан-Хорлуу (57 кг), Барыын-Хемчик районнуң төлээзи, ССРЭ-ниң спорт мастери Федор Ондар (62 кг), Улуг-Хем районнуң Хайыракан школазында башкы Юрий Карбу (68 кг), Таңдының мөгези Леонид Кама (74 кг), Улуг-Хем районнуң төлээзи Сергей Төмүр-оол (82 кг), Таңды районнуң мөгези Александр Кормолитов (90 кг) олар бирги черни алгылааш, «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң чемпионнары болганнар.

Ийиги хүнде тыва хүреш болган. Ол база-ла спортка хандыкшылдыгларының кичээнгейин хаара туткан. Мөгелер баштай деңзи аайы-биле хүрешкен.

Тыва хүрешке мергежип орар шыырак мөгелер өзүп орары маргылдаага илереттинген. Көдээ ажыл-агый техникумунуң сургуулу Доңчук Алдын-оол, Сергей Одаң-оол (Барыын-Хемчик), Виктор Доржу (Улуг-Хем) ышкаш тура-соруктуг оолдар эвээш эвес. Олар республиканың сураглыг мөгелери-биле хүрешкеш, шиитпирлиг удурланып, чамдыктарын аштырыышкынга таварыштыргылаан. Үстүнде адаан аныяктар боттарының деңзилеринге эки хүрешкеш, ийиги-үшкү черлерни алгаш, шаңнатканнар.

Ниитилелдиң чемпионнары авка деңзи аайы-биле Сергей Ширипп (Улуг-Хем), Владимир Сүге-Маадыр (Мөңгүн-Тайга), Василий Базыр-Тараа (Улуг-Хем), Хомушку Киров (Бай-Тайга) олар төлептиг болганнар.

Түңнелинде тыва хүрешке маргылдааның тулган чемпионун илередири-биле эң шыырак сес мөгени хүрештирген. Оларның аразында Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң болгаш республиканың каш дакпыр чемпионнары, сураглыг мөгелер Хомушку Киров, Владимир Сүге-Маадыр, Василий Базыр-Тараа, аныяк мөгелер Сергей Одаң-оол, Виктор Доржу бар.

Владимир Сүге-Маадыр биле Ооржак Кара-кат тыва хүрештиң хөй янзы аргаларын билирин, аваангыр, шалыпкын хүрежирин хөйге көргүскен. Ынчангаш олар онаагларын чиңгиг-биле тиилеп үнген. Сөөлгү салыгда эң шыырак ийи мөге девип үнүп келди. Боттарының аргаларын билир, күжү дең болганындан элээн каш минута ачыр-дачыр хүрештилер. Карак-чивеш дээр аразында (таарымчалыг үени ажыглап алгаш), кажар аргалыг Ооржак эжин доңгайты шелгеш каапты. Кара-кат маргылдааның тулган чемпиону болган, Сүге-Маадыр ужүүрлешкен.

Ийи хүн үргүлчүлээн маргылдааның түңнелин үндүрген. Хостуг хүрешке Таңды районнуң командазы бирги черни алгаш, республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң шилчиир кубогу, вымпел, бирги чергениң макталга бижии-биле шаңнаткан. Чөөн-Хемчик ийиги, Улуг-Хем үшкү черлерни ээлээн.

Тыва хүрешке Улуг-Хем районнуң мөгелери тиилээш, «Урожай» ниитилелиниң шилчиир кубогун, вымпелин, бирги чергениң макталга бижиин чаалап алган. Барыын-Хемчиктиң, Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң спортчулары ийиги, үшкү черлерни үлешкен.

Хостуг хүрешке болгаш тыва хүрешке бирги черлерни алган мөгелер «Урожай» спорт ниитилелиниң чемпионнары болганнар. Оларга чемпион ленталарын, демдектерин тывыскан. Ийиги, үшкү черлерни алган мөгелерге макталга бижиктерин, хөрек демдектерин тывыскылаан.

Т. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТА: (солагай таладан) «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң хостуг хүрешке болгаш тыва хүрешке чемпионнары К. Хомушку, О. Кара-кат, В. Базыр-Тараа, В. Сүге-Маадыр, С. Ширипп.

Д. ОНДАРНЫҢ фотозу.

ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ БИРГИ ЧАРТЫК ЧЫЛЫНДА

Хөй националдыг совет күрүне ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл оюнга болгаш В. И. Ленин аттыг пионер организациязының 50 чыл оюнга уткуштур эртип турар өөредилге чылының чартыы доозулган. Ийиги улдун чүнүң-биле онзагай болганыл, кымның ажылы үре-түңнелдиг, кандыг дуржулганы нептереткенил, кайы эртемниң башкылаашкыны четпезил, чылдагааны чүдел дээн чергелиг айтырыгларны тус-тус школаларның башкылар чөвүлелдеринге түңнеп, чугаалашканы чугаажок. Сарыг-Септиң № 2 школазының башкылар коллективи ол айтырыгны чугаалажып көргеш, өөредилге-кижизидилгелиг ажылга эң-не таарымчалыг аргаларны мурнукузундан улам экижидерин, мурнакчы башкыларның арга-дуржулгазын калбаа-биле нептередир ажылче онза кичээнгей салган. Өөредилгениң шынарын экижидери-биле чергелештир башкы бүрүзү бодунуң билиг-мергежилин тодаргай сорулгалыг бедидип, ону амыдырал-биле сырый холбаштырарын коллективтиң кол сорулгазы болдурган. Башкының билииниң деңнелинден, оон арга-мергежилиниң бедииинден, ажылга хандыкшылындан бүгү чүүлдер хамааржыр.

Бистиң школавыста чедип алдынган чамдык чедиишкиннерниң дугайын каш сөс-биле чугаалап көрейн.

Уругларга быжыг билигни бээринге башкының идейлиг мергежилиниң бедии эргежок чугула. Кичээлди бедик деңнелге эрттирип, өөреникчилерге ханы билигни бээрде, чүнүң-даа мурнунда, класска эң эки сагылга-чурумну тургузуп алыры албан, ону бистиң коллективтиң башкылары чедип ап шыдааннар. Башкылаашкындан аңгыда бодунуң идейполитиктиг билииниң деңнелин бедидип, кылган ажылпжи-биле коллективтиң хүндүткелин чаалап алган болгаш 1971—72 өөредилге чылының бирги чартыында башкылап турар эртемнеринге болгаш удуртуп турар класстарынга 100 хуу өөредилгелиг болган хоочун башкылар бисте хөй. Ындыгларга 6—10 класстарда математика башкызы В. И. Лавриненко, орус дыл башкызы Г. Я. Сайгутина, төөгү башкызы Н. А. Достай, эге класс башкылары Е. А. Моңгуш, А. Н. Данчай-оол, Е. У. Адымачы, школада өөредилге эргелекчизи болгаш өрү класстарда география башкызы С. М. Достай, физика башкызы В. И. Логинов болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Бо башкыларның ажылында чедиишкинниң үндезини — кичээлди эки эрттирериниң оруктарын дилеп тывары-биле кады, кичээлге белеткел үезинде программаның негелдезин канчаар күүсетсе экил, уругларны чүнүң-биле сонуургадырыл, угаан-бодалды канчаар сайзырадырыл дээн чергелиг кол сорулгаларны боттарының мурнунга салганында. Кичээл үезинде өөреникчилерниң кичээнгейин тайылбырже угландырып, чаа материалды тайылбырлаарда ону амыдырал-биле сырый харылзаштырып, кошкак уругларже улуг кичээнгейни салып турарында. Ол ышкаш оларның башкылаашкын ажылында база бир онзагай чүүл—чаа теманы өөредирде ону эрткен материал-биле харылзаштырып, кичээл бүрүзүнге бот-тускайлан ажылдың янзы-бүрү хевирлерин ажыглап турары. Бо таварылгада уруглар ном-биле, географтыг карталар-биле ажылдап, чогаадыгларны, практиктиг ажылдарны боттары кылып, нарын эвес айтырыгларны тускай белеткел чокка боттары тодарадып турарлар. Оон-биле чергелештир орус дыл, биология, география, төөгү кичээлдеринге уругларга эки билдинмес берге сөстерни словарь кыдыраажынга бижидип тайылбырлап бээри.

Математика башкызы В. И. Лавриненконуң ажылы солун болгаш онзагай. Математикага бодалга бодаары берге айтырыг. Бодалга бодаарда янзы-бүрү аргаларны ажыглап билиринге өөреникчилерниң сонуургалын бедидип, ылангыя кошкак өөреникчилерге бодалганың схемазын шыйып көргүзер. Ол ышкаш карточкаларны берип, оларны бодалга бодаарының эң белен аргазын практикага ажыглаарынга мергежидип, баштай эң чиик арга-биле бодаар ажылдарны берип турар.

Орус, тыва дылдарның бижимел ажылдарынга частырыг болдурбас дээш янзы-бүрү хевирниң ажылдарын доктаамал чорудуп келгеннер. Кыска бижимел ажылдарны, тайылбыр диктантыларны, сөстерниң тургузуун өөрениri дээш өске-даа хевирлерни ажылдап кылыр.

Орус дыл, литература кичээлдеринге башкылар карточкаларны ажыглап тургаш, уругларның билиин ханыладып, бот-тускайлаң болурунга чаңчыктырып турарлар.

Кичээлди чогаадыкчы солун байдалга эрттирип, көргүзүг материалдарын кезек ажыглап, өөреникчилерниң аажы-чаңын, арга-мергежилин, билиин барымдаалап, өөреникчи бүрүзү-биле тус-туста ажылды чорудуп келгениндеп өөредилге программазын 100 хуу күүсеткен класстарның саны бирги улдуңнуундан ийи катап өскен.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш бистиң башкылар коллективи моон соңгаар-даа улам күжениишкинниг ажылдаар.

Л. САМЧАД-ООЛ,
Сарыг-Септиң № 2 школазының башкызы.

Спорт · Спорт

СПОРТЧУ МЕДЭЭЛЕР

Ак олимпиада. XI ак олимпиаданың киржикчилери — совет спортчуларының баштайгы бөлүү январьның 23-те Саппорода чеде берген. Аэродромга оларны японнулар чылыы-биле уткуп алганнар.

Коньки спорту. Конькиге дүрген маңнаарының талазы-биле Европага бирги чер дээш маргылдаага голланд, делегей чемпиону Ард Схенк бирги черни ээлээн. Европаның чемпиону болур дээш Швейцарияның Давос хоорайга болган ол чемпионнатка үш дистанцияга—500, 5000 болгаш 1500 метрге тиилээш, бирги черни алган.

Голландияның болгаш Норвегияның конькиге дүрген маңнаарлары баштайгы алды черни аңаа ээлээннер. Ийи дугаарында норвег Руар Гренволд болган. Бистиң Валерий Лаврушкиниңиве ниити түңнел-биле чүгле тоску черде болган.

Хоккей. Бистиң спорт төлээлеривистен Саппороже чоруур, хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чыынды командазы сөөлгү хүннерде Финляндияга болгаш Швецияга ойнап чорup турган. Олар Финляндияның чыынды командазын 8:1, 7:2 санга уткан болгаш январьның 23-те Гетеборгка «Тре крунур» дээр команданы уткан.

Биатлон. Саппороже чоруурунуң мурнуу чарышында бистиң эң дээре биатлончуларывыс Мурнуу-Сахалинскиге «ССРЭ-ниң кубогу» дээш маргылдаага киришкен. «Боолаар хаакчыларның» аразында делегей чемпиону, Новосибирск чурттуг Александр Тихонов аңаа тиилекчи болган. 20 километр хемчээлдиг черге (боолаарынга чазыг бүрүзүн штрафтаар, ындыг боолаашкынны катай санаарга) оон түңнели 1:30.39 болган. Ийиги черни ленинградчы Ренат Сафин ээлээн, а үшкүзүнде—Новосибирскиден Виктор Маматов болган.

Теннис. Теннис талазы-биле ССРЭ-ниң чемпиону Александр Метревели Австралияга ойнап чорup турган, ында база бир штаттың чемпиону болган, ол болза Мурнуу Австралия деп штат-тыр. Түңнел оюнга австралийжи Ким Варвикти 6:3, 7:6 сан-биле ол тиилээн.

Шашки. Делегейге бирги чер дээш, чүс клеткалыг шашки талазы-биле Таллинде эгелээн, делегей чемпиону Рига чурттуг совет гроссмейстер А. Андрейко биле Киев чурттуг гроссмейстер И. Куперманның аразында маргылдаага оларның баштайгы үш салыглары хайым болуп доозулган.

(СЭТА).

СИБИРЬДЕ ЭҢ УЛУГ

● Новосибирск областың Сузунск районда Сибирьде быштак кылыр эң улуг завод ажыглалда кирген. Оон дериг-херексели Венгриядан болгаш ГДР-ден келген. Ийиги ындыг заводту кожазы Маслянинский районда тудуп турар.

Бо ийи бүдүрүлге бешки чылдың төнчүзүнде голланд быштак бүдүрүлгезин ийи катап көвүдедир арганы бээр. Сибирьниң специалистери Венгрия болгаш ГДР-ден келген дериг-херекселди бедик-биле үнелээннер. Ол дериглер бедик шынарлыг саржагны болгаш сүт чигирин бүдүрер арганы бээр.

МЕХАНИЗАСТАТТЫНГАН КОМПЛЕКС

● Калугада тараа арыглаар комплекси ажыглалга кииреген. Ол ГДР-ге чогаадып кылган машина системазынга үндезилеттинген шууштуруглга-технологтуг шугум-биле чепсегленген. Совет специалистер ону боттарының дериг-херекселдери-биле немей кылган.

Комплекстиң бүдүрүкчүлүү — хонукта 150 тонна тараа арыглаар. Ол тараа культураларының сорттуг үрезиннерин кургадырын болгаш арыглаарын бүрүнү-биле механизастаар арганы бээр.

(СЭТА-ның корр.).

Телевидение

ЯНВАРЬ 25-ТЕ

19.00 — Сөөлгү медээлер. 19.15 — **«Армения»**. Эртем-тайылбырлыг фильм. 19.25 — **«Экономиктиг билиглерни — бүгү ажылчы чоннарга»**. Дамчыдылга. 19.35 — **«Кижилер арга-арыгны эмнээр»**. Документалдыг фильм. 19.45— **«Спортчу панорама»**. Дамчыдылга. 20.10—Телемедээлер. 20.25 — **«КАИ-ның экраны»**. Дамчыдылга. 20.35—Чарлалдар, рекламалар. 20.40—22.20 —**«Нотр-Дам кырында хелеге»**. Уран-чечен кино. 2-ги сериязы.

Хереглекчилерниң кичээнгейинге

Оттулар чүүл сайгарарының республика конторазы Кызылда организацияларга болгаш чурттакчыларга бирги, ийиги сорттуң одаар ыяжын, ол ышкаш титанга оттуларга таарыжыр ыяшты садып турар. Хереглекчиниң күзелин ёзугаар ыяшты сөөртүп чедирип берип болур. Чагыгны кызыгаар чок ка хүлээп ап турар. Одаар ыяш херегээн кижилер Кызылда Оюн Күрседи кудумчузунда № 4 бажыңга келир.

КЫЗЫЛДЫҢ АВТОШКОЛАЗЫ

III класстың чолаачыларын белеткээр курска сургуулдарны хүлээп ап турар. Колхозтарның болгаш совхозтарның чоруткан кижилерин хүлээп алыр. Кичээлдер 1972 чылдың февраль 4-те эгелээр. Өөредилгени тыва дылга чорудар.

II класстың чолаачыларын белеткээр курска кижилерни хүлээп ап турар. Өөредилгени тыва дылга чорудар. Келген кижилер курска өөренгени дээш 31 рубль 54 көпеекти төлээр. Кичээлдер 1972 чылдың февраль 4-те эгелээр.

ШКОЛАНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл хоорай, Шевченко кудумчузу 113-А бажың. Телефону 34-94.

агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага бичии булуттаар, хар чагбас. Эртен туманнаар. Чөөн угланыышкынныг хат кошкак болур. Агаарның температуразы даглыг районнарга 22—27, арткаңнарынга 31—37 градус соок.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Чөөн угланыышкынныг хат кошкак. Агаарның температуразы 35—36 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Кино

ЯНВАРЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Серафино» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 16.55, 18.40, 20.55 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ёзулуг ынаашкылдың кокпазы-биле» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Дидим прогульщик» 9.40, 11.40, «Хайгыылчылар» 13.40, 15.40, «Тимо Риннельтиниң оорлааны» (1 болгаш 2-ги киносар) 17.40, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Солдат Иван Бровкин» 15.00, «Тарымал тооруктар» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: Киночыынды 16.30, «Ак бөрүлер» 18.10, «Дезиншкин» (1 болгаш 2-ги киносар) 20.00 шактарда.

«СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 10 ЧЫЛЫ» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: «Улуг чуушкун» 18.30, 20.20 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизиниң 35-24, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлегпур килдизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг килдизиниң 41-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргаңда 32-75 телефонче долгаар.
Солун неделяда 6 катап үнер
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер чериниң республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1.). ТС—00204.